

Kriminalna karijera ovisnika o ilegalnim drogama u Republici Hrvatskoj

Fogas, Dorja

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:776846>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Kriminalna karijera ovisnika o ilegalnim drogama u Republici
Hrvatskoj

Dorja Fogas

Zagreb, rujan, 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Kriminalna karijera ovisnika o ilegalnim drogama u Republici
Hrvatskoj

Dorja Fogas

doc.dr.sc. Dalibor Doležal

Zagreb, rujan, 2018.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad Kriminalna karijera ovisnika o ilegalnim drogama u Republici Hrvatskoj i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Dorja Fogas

Mjesto i datum: Zagreb, rujan, 2018.

Sažetak

Naslov rada: Kriminalna karijera ovisnika o ilegalnim drogama u Republici Hrvatskoj

Ime i prezime studentice: Dorja Fogas

Ime i prezime mentora: doc.dr.sc. Dalibor Doležal

Program/modul: Socijalna pedagogija/modul Odrasli

Droge su jedan od najvećih problema današnjice. Ne samo da ozbiljno ugrožavaju zdravlje ljudi, već imaju i veliki utjecaj na kriminalitet. Brojni autori govore o povezanosti zlouporabe droga i činjenja kaznenih djela, a upravo se ta povezanost proučava u okviru kriminalne karijere. Kako bi povezanost između ovisnosti i činjenja kaznenih djela bila što jasnija, koncept kriminalne karijere također se bavi i karakteristikama ovisnika o ilegalnim drogama. Jednom od najindikativnijih sociodemografskih karakteristika za činjenje kaznenih djela pokazala se dob. Razvojne teorije kriminaliteta govore o važnosti dobi te pretpostavljaju kako različiti čimbenici biološke, psihološke i socijalne prirode imaju različite učinke na pojedinca, ovisno o njegovoj dobi. Zlouporaba sredstava ovisnosti u ranoj dobi pokazala se kao indikator za kasniju visoku razinu participacije u činjenju kaznenih djela.

Ovaj diplomski rad daje pregled osnovnih postavki koncepta kriminalne karijere, osvrće se na problematiku droga i povezanost između droga i kriminaliteta te proučava zakonska ograničenja vezana uz zlouporabu droga u Republici Hrvatskoj. Koristeći analizirane podatke Državnog zavoda za statistiku o prosječnoj dobi počinitelja kaznenih djela vezanih uz droge, ovaj diplomski rad se u konačnici osvrće na preventivne strategije proizašle iz dobivenih podataka i koncepta kriminalne karijere.

Ključne riječi: kriminalna karijera, droge, kriminalitet, dob, prevencija kriminaliteta

Summary

Title: Criminal career of drug addicts in the Republic of Croatia

Name and surname of student: Dorja Fogas

Name and surname of mentor: Dalibor Doležal, Ph.D.

Program/module: Graduate study of Social Pedagogy/module Adults

Drugs are one of the major problems nowadays. Not only that they seriously endanger human health, but they also have a major impact on crime. Numerous authors talk about the connection between drug abuse and criminal offenses, and this connection is being studied within the criminal career. In order to make the connection between addiction and criminal offenses clearer, the concept of criminal career also studies the characteristics of drug addicts. One of the most relevant sociodemographic characteristics for the criminal offense is age. Developmental and Life course theories of crime focus on the importance of age and assume that various factors of biological, psychological and social nature have different effects on the individual, depending on his age. Misuse of drugs at an early age proved to be an indicator of a later high level of participation in criminal offenses.

This graduate thesis provides an overview of the basic settings of the criminal career concept, addresses drug issues and relationship between drugs and crime and examines the legal restrictions on drug abuse in the Republic of Croatia. Using the analyzed data of the Central Bureau of Statistics on the average age of perpetrators of drug offenses, this graduate thesis focuses on prevention strategies derived from the data and the concept of criminal career.

Key words: criminal career, drugs, crime, age, crime prevention

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Kriminalna karijera	3
2.1. Tri glavne karakteristike kriminalne karijere	4
2.2. Četiri temeljne dimenzije kriminalne karijere	5
3. Ukratko o razvojnim teorijama kriminaliteta.....	8
4. Ilegalne droge i njihova klasifikacija	12
5. Zakonski aspekt zlouporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj	16
5.1. Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga	17
5.2. Kazneni zakon	20
5.2.1. Izmjena Kaznenog zakona.....	21
6. Ovisnost o drogama kao poticaj za činjenje kaznenih djela	23
7. Važnost broja liječenih ovisnika o drogama za cjelokupnu sliku ovisničke populacije... 26	
7.1. Osobe na liječenju od ovisnosti o drogama i sukobi sa zakonom	28
8. Kriminalitet povezan s drogama	30
8.1. Kaznena djela povezana sa djelovanjem droga	31
8.2. Kaznena djela kao posljedica konzumacije droga (sekundarni kriminalitet)	31
8.3. Kaznena djela pomaganja kod zlouporabe droge	32
8.4. Kaznena djela ilegalne distribucije droga.....	33
9. Analiza podataka Državnog zavoda za statistiku vezanih uz kaznena djela zlouporabe droga od 2002. do 2012. godine	35
9.1. Ukupan broj prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom"	35
9.2. Ukupan broj prijavljenih, optuženih i osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom"	36
9.3. Ukupan broj osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenog djela "Zlouporaba opojnih droga" (članak 173., stavak 1)	37

9.4. Ukupan broj osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom"	38
9.5. Prosječan broj osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenog djela "Zlouporaba opojnih droga" (članak 173., stavak 1) po dobnim skupinama.....	39
9.6. Prosječan broj osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom" po dobnim skupinama.....	42
10. Preventivne strategije temeljene na saznanjima o kriminalnoj karijeri	45
10.1. Prevencija zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj	46
10.2. Smjernice za buduće preventivne strategije	49
11. Zaključak.....	52
12. Literatura.....	54
13. Prilozi	62

1. Uvod

Fenomen zlouporabe droga veže se još za Sumerane koji su uzimali opijum, a označavali su ga nazivom „hul“ što bi u prijevodu značilo zadovoljstvo ili užitak (Lindesmith, 1969; Lalić i Nazor, 1997; prema Knez, 2014). Prvi zakon protiv zlouporabe droga usvojen je još 1792. godine u Kini, a kazna za prekršitelje toga zakona bila je davljenje.

Velike promjene događaju se u 19. stoljeću kada konzumacija marihuane i hašiša postaje uobičajena među pariškim umjetnicima. U ovome je razdoblju deriviran morfij i izoliran čisti kokain koji je krajem 19. stoljeća korišten za eksperimente nad vojnicima, a koristio ga je i Sigmund Freud za liječenje depresije.

Prvi zakon protiv droge u SAD-u, točnije protiv morfija, kokaina i heroina, usvojen je 1906. godine, a nedugo nakon toga na tržištu droga pojavljuju se halucinogene droge (Knez, 2014).

World Drug Report (2018)¹ navodi kako je tijekom 2016. godine 275 milijuna ljudi u dobi od 15 do 64 godine barem jednom koristilo droge. Otprilike 31 milijun ljudi razvilo je ovisnost o drogi do te mjere da im je potrebno liječenje. Otprilike 450 000 ljudi umrlo je zbog zlouporabe droge, od toga je 167 750 smrti bilo izravno povezano sa uporabom droga (predoziranje), dok se ostatak smrtnih slučajeva pripisuje posljedicama korištenja droge kao što su HIV ili hepatitis C. Ponuda na tržištu droga sve se više širi, a izbor tvari koji se nudi korisnicima nikada nije bio veći.

Osim što uzrokuju brojne zdravstvene probleme, droge se često povezuju s činjenjem kaznenih djela. Tako Blumstein, Cohen, Roth i Visser (1986) navode kako je zlouporaba droga u ranoj dobi pokazala važnim čimbenikom za sudjelovanje u činjenju kaznenih djela.

Povezanost između činjenja kaznenih djela i ovisnosti o ilegalnim drogama te karakteristike ovisnika o ilegalnim drogama, proučavaju se u sklopu koncepta kriminalne karijere. Također, povezanost činjenja kaznenih djela i ovisnosti o ilegalnim drogama za sobom vuče i pitanje sekundarnog kriminaliteta o kojem će više riječi biti kasnije u tekstu.

Govoreći o karakteristikama pojedinca koji mogu voditi ka zlouporabi droga, važno je naglasiti kako se većina kriminoloških teorija fokusira na vezu između kaznenog djela i brojnih čimbenika biološke, sociološke i psihološke prirode. One pretpostavljaju da ti čimbenici imaju

¹ <https://www.unodc.org/wdr2018/>. Pristupljeno 18. kolovoza 2018.

jednak utjecaj na počinitelja, neovisno o njegovoj dobi. S druge strane, razvojne teorije kriminaliteta pretpostavljaju da različiti biološki, psihološki i socijalni čimbenici imaju različite utjecaje na počinitelje ovisno o njihovoj dobi. Točnije, razvojne teorije kriminaliteta pokušavaju objasniti činjenje kaznenih djela u kontekstu životne dobi počinitelja. One tvrde kako određeni čimbenici nemaju jednake utjecaje na počinitelja u svakoj životnoj dobi te objašnjavaju kako određeni čimbenici mogu utjecati na početak činjenja kaznenih djela tijekom djetinjstva i adolescencije, dok drugi čimbenici utječu na činjenje kaznenih djela u odrasloj dobi (Vold, Bernard i Snipes, 2002).

Ovaj diplomski rad daje pregled osnovnih postavki koncepta kriminalne karijere, osvrće se na problematiku i kriminalitet droga te proučava zakonska ograničenja vezana uz zlouporabu droga u Republici Hrvatskoj. U konačnici, ovaj diplomski rad osvrće se na pregled statističkih podataka Državnog zavoda za statistiku vezanih uz prosječan broj počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga, s posebnim naglaskom na njihovu dob, te ističe najvažnije karakteristike određene dobi s ciljem donošenja zaključaka o prevenciji usmjerenoj na smanjenje zlouporabe droga.

2. Kriminalna karijera

Govoreći o kriminalnoj karijeri od iznimne je važnosti definirati osnovne pojmove vezane uz koncept kriminalne karijere, a to su *karijera*, *criminal career* (kriminalna karijera), a onda i *career criminal* (karijerni kriminalac).

Hrvatski jezični portal (2018)² riječ *karijera* definira kao „profesionalni životni put“, „zanimanje, profesija, zvanje, djelatnost“ i „napredovanje, uspješno uzdizanje u stručnosti, zvanjima i položajima na području neke djelatnosti“. Farrington (1987; prema Doležal, 2009) navodi kako se pod pojmom *karijera* podrazumijeva i „smjer ili napredovanje kroz život“ ili „način na koji se zarađuje za život“.

Posljednja definicija pojma *karijera*, točnije ona koja govori da se pod tim pojmom podrazumijeva način na koji pojedinac zarađuje za život, ključna je za shvaćanje pojma *karijerni kriminalac* koji će biti objašnjen kasnije u tekstu.

Pojam *kriminalna karijera* označava longitudinalni niz kaznenih djela počinjenih od strane jednog počinitelja u određenom razdoblju (Blumstein i sur., 1986; Farrington, 1992; Piquero, Farrington, Blumstein, 2003).

Iz navedene definicije kriminalne karijere može se zaključiti kako ona opisuje niz činjenja kaznenih djela pojedinog počinitelja, ali ne govori ništa o tome zarađuje li pojedinac na taj način za život u zajednici (Doležal, 2009).

U kontekstu kriminalne karijere razlikujemo počinitelje koji su počinili samo jedno kazneno djelo i one koji učestalo čine kaznena djela kroz dulje razdoblje. Takve počinitelje naziva se *karijernim kriminalcima*. Mallillin (2006; prema Doležal, 2009) navodi kako su karijerni kriminalci habitualni ili višestruki povratnici s dvije ili više osuda za djela vezana uz drogu ili nasilna djela, kojima su izrečene maksimalne kazne zatvora za počinjena kaznena djela. Također, karijerne kriminalce može se definirati i kao osobe koje kaznenim djelima zarađuju za život u zajednici (Doležal, 2009), što ih razlikuje od osoba s kriminalnom karijerom koje čineći kaznena djela ne zarađuju za život.

Važno je naglasiti i kako kriminalna karijera ne predstavlja novu teoriju unutar teorija kriminaliteta, već se smatra okvirom unutar kojega se teorije mogu predlagati i testirati (Farrington, 1992). Također, ona služi za strukturiranje i organiziranje znanja o ključnim

² <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>. Pristupljeno 13. travnja 2018.

čimbenicima koji utječu na činjenje kaznenih djela s ciljem lakšeg razumijevanja i statističkog mjerenja kriminaliteta (Doležal, 2009).

2.1. Tri glavne karakteristike kriminalne karijere

Nečija kriminalna karijera može se opisati kroz tri temeljne karakteristike, a to su početak, trajanje i kraj (Doležal, 2009).

Već na samom početku definiranja ovih triju karakteristika javlja se problem, a to je problem definiranja kada je točno početak nečije kriminalne karijere nastupio pa stoga ne postoji konsenzus o tome kako odrediti početak nečije kriminalne karijere. Za analizu podataka najčešće se uzimaju policijske i sudske statistike, no jedan od čimbenika o kojem one ovise je definiranje dobi kaznene odgovornosti počinitelja. U Republici Hrvatskoj kaznena odgovornost počinje kada osoba napuni 14 godina pa policijske i sudske statistike ne mogu pratiti one pojedince koji kaznena djela počinju činiti i ranije.

LeBlanc i Frechette (1989; prema Farrington, Toffi, Crago i Coid, 2014) navode kako se dob početka činjenja kaznenih djela može razlikovati u samoiskazu i u službenim statistikama. Koristeći samoiskaz kao metodu dobivanja prosječne godine početka činjenja kaznenih djela, dolazi se do rezultata od 10.8 godina, dok se kod službenih statistika dolazi do rezultata od 14.6 godina.

Piquero i sur. (2008) navode kako je početak činjenja kaznenih djela između 8. i 14. godine života, a kraj između 20. i 29. godine života. Isti autori navode i kako tek nekolicina počinitelja nastavlja činiti kaznena djela i nakon 30. godine života.

Trajanje nečije kriminalne karijere može biti prekinuto kada osoba završi u zatvoru. No, u slučajevima kada osoba nastavi činiti kaznena djela čak i kada je fizički izvan zajednice, može se reći kako je trajanje kriminalne karijere modificirano ili zaustavljeno (Doležal, 2009). Također, za trajanje kriminalne karijere važno je i to je li kazneno djelo počinjeno u sudioništvu. Piquero, Farrington i Blumstein (2007; prema Doležal, 2009) navode kako maloljetni počinitelji kaznena djela češće čine u sudioništvu, a odrasli počinitelji kaznena djela češće čine samostalno.

Govoreći o prestanku kriminalne karijere važno je istaknuti kako ne postoji konsenzus o tome kada zapravo nastupa kraj nečije kriminalne karijere. Neki zagovaraju stajalište da je kraj nečije kriminalne karijere nastupio onda kada je osoba počinila zadnje kazneno djelo, a neki govore da je kraj kriminalne karijere zapravo proces koji traje neko vrijeme (Doležal, 2009). S ciljem boljeg razumijevanja prestanka kriminalne karijere Weitekamp and Kerner (1994; prema

Brame, Bushway i Paternoster, 2003) govore o dva izraza, a to su „termination“ i „desistance“. Riječ „termination“ u ovom kontekstu označava potpuni prekid djelovanja, a riječ „desistance“ označava proces odustajanja od činjenja kaznenih djela.

2.1. Četiri temeljne dimenzije kriminalne karijere

Kriminalna karijera nastoji analizirati aktivnosti (karijeru) pojedinaca koji su počinili kaznena djela i to čini tako da analizira postotak stanovništva koje je počinilo kazneno djelo i prirodu i učestalost činjenja kaznenih djela onih pojedinaca koji ih aktivno čine.

Upravo ti podaci koji se analiziraju čine četiri ključne dimenzije kriminalne karijere, a to su (Blumstein i sur, 1986):

1. Participacija – razlike između pojedinaca koji čine kaznena djela i onih koji ne čine kaznena djela; razlike u činjenju kaznenih djela s obzirom na dob, spol, stupanj obrazovanja i slično.
2. Učestalost činjenja kaznenih djela – stopa kaznenih djela aktivnih počinitelja.
3. Težina počinjenih kaznenih djela – razlika u težini i vrsti počinjenog kaznenog djela
4. Duljina kriminalne karijere – vremensko razdoblje u kojem je počinitelj aktivan.

Blumstein i sur. (1986) navode kako se prva dimenzija kriminalne karijere pokušava objasniti razlike između onih koji postaju počinitelji kaznenih djela i onih koji ne čine kaznena djela, dok se ostale tri dimenzije odnose isključivo na aktivne počinitelje kaznenih djela i opisuju učestalost činjenja kaznenih djela, težinu počinjenih kaznenih djela te duljinu kriminalne karijere aktivnih počinitelja.

Participacija podrazumijeva da je pojedinac počinio kazneno djelo, a to je ujedno i prvi i najvažniji dio proučavanja nečije kriminalne karijere. Razlikuju se dva izvora podataka o nečijoj participaciji u činjenju kaznenih djela, a to su samoiskaz i službene statistike (policijske i sudske ili službene statistike institucija koje prikupljaju statističke podatke), no često se koriste i podaci o vrstama počinjenih kaznenih djela, karakteristikama uzorka koji se promatra (npr., dob, spol, razina obrazovanja, manjine, zaposlenost, rasa i slično). Također, važno je naglasiti kako broj počinitelja koji participiraju u činjenju kaznenih djela ovisi i o razdoblju promatranja broja počinjenih kaznenih djela. Naime, prilikom promatranja bilo kojeg razdoblja, aktivnim počiniteljima smatraju se i oni koji su prvi puta počinili kazneno djelo za vrijeme promatranog razdoblja, ali i oni koji su kaznena djela činili i prije, ali i tijekom promatranog razdoblja (Blumstein i sur., 1986). Istraživanja kriminalne karijere pokazala su da veću participaciju u

činjenju kaznenih djela imaju muški počinitelji kaznenih djela od ženskih, a rana istraživanja kriminaliteta to su pripisivala slaboj ženskoj građi koja ju čini fizički slabijom i submisivnijom (Blumstein i sur., 1986; Gottfredson i Gottfredson, 1992; Farrington, 2003; Kyvsgaarsd, 2003; prema Doležal, 2009).

Govoreći o rasi Piquero, Farrington i Blumstein (2007; prema Doležal, 2009) navode kako postoje i rasne razlike u participaciji, odnosno kako su počinitelji kaznenih djela češće crne rase. No, ovdje treba biti oprezan i naglasiti kako se taj zaključak temelji na američkim istraživanjima čiji povijesni i društveni kontekst ima veliku ulogu.

Također, važno je naglasiti i povezanost između dobi i participacije u kaznenim djelima. Što je početak kriminalne karijere raniji, veća je vjerojatnost da će sama kriminalna karijera, a onda i participacija u kaznenim djelima biti veća (Doležal, 2009).

Kao i u prvoj dimenziji podaci o učestalosti činjenja kaznenih djela prikupljaju se samoiskazom i službenim podacima. Problem kod metode samoiskaza je točnost podataka koje ispitanik daje. Naime, ispitanik može lagati ili zaboraviti na neka kaznena djela koja je počinio. Problem kod službenih podataka je u tome što su zabilježeni samo oni počinitelji koji su u najmanjoj mjeri uhićeni (Doležal, 2009). Blumstein i sur. (1986) navode kako vrste kaznenih djela također mogu utjecati na učestalost činjenja kaznenih djela. Tako učestalost činjenja kaznenih djela može biti različita kod onih pojedinaca koji se specijaliziraju za činjenje isključivo određenih vrsta kaznenih djela te kod onih pojedinaca koji se bave različitim vrstama kaznenih djela.

Treća dimenzija kriminalne karijere odnosi se na težinu počinjenih kaznenih djela, a važan podatak je i konzistentnost u činjenju kaznenih djela, odnosno informacije o tome specijaliziraju li se počinitelji za određena kaznena djela te u kojem trenutku dolazi do specijalizacije. Istraživanja o specijalizaciji pokazuju da se ona događa vrlo rijetko te da počinitelji teže ka činjenju više vrsta kaznenih djela, a njihovi rezultati pokazuju i da odrasli počinitelji kaznenih djela češće specijaliziraju činjenje određene vrste kaznenih djela (Blumstein i sur., 1986; Britt, 2000; Blokland i sur., 2006; Kempf, 2006; prema Doležal, 2009). U ovoj dimenziji kriminalne karijere razlikuju se četiri glavne značajke (Piquero, Farrington i Blumstein, 2007; prema Doležal, 2009):

1. Težina kaznenog djela – činjenje težih kaznenih djela za vrijeme trajanja kriminalne karijere.
2. Eskalacija – činjenje lakših kaznenih djela na početku kriminalne karijere, a zatim eskalacija ka sve težim kaznenim djelima.
3. Specijalizacija – ustrajanje u činjenju kaznenih djela iste vrste.

4. Kombiniranje kaznenih djela – pojedinac čini nekoliko vrsta kaznenih djela i može se reći da je to svojevrsna višestruka specijalizacija.

Duljina kriminalne karijere veoma je važna dimenzija za sve one koji se bave prevencijom kriminaliteta. Istraživanja pokazuju da su većina kriminalnih karijera kratkotrajne i većinom se odvijaju u tinejdžerskim godinama (Blumstein i sur., 1986; Britt, 2000; Piquero, Farrington i Blumstein, 2007; Francis, Sothill i Piquero, 2007; prema Doležal, 2009). Također, Farrington, 1986; Blumstein i sur. (1988; prema Morizot i Kazemian, 2014) navode kako je broj aktivnih počinitelja kaznenih djela najviši u kasnoj adolescenciji, a zatim opada. Oni počinitelji koji ostaju aktivni, čine kaznena djela u relativno stabilnom broju u različitim vremenskim razdobljima.

Prvi pristup promatranja duljine kriminalne karijere govori da maloljetničku i punoljetničku kriminalnu karijeru treba promatrati odvojeno.

Drugi pristup duljinu kriminalne karijere promatra kroz individualnu učestalost činjenja kaznenih djela i postavlja pitanje o vjerojatnosti prestanka kriminalne karijere s obzirom na broj uhićenja. Također, ovaj pristup bavi se i pitanjem mogućnosti identificiranja počinitelja s dugom kriminalnom karijerom te, s obzirom na prijašnja uhićenja, koji je očekivan broj uhićenja u budućnosti (Blumstein i sur. 1986; prema Doležal, 2009).

Treći pristup usmjeren je na vremensko razdoblje između prvog počinjenog kaznenog djela i zadnjeg počinjenog kaznenog djela (Doležal, 2009).

Podaci o značajkama duljine kriminalne karijere mogu pomoći u identifikaciji onih počinitelja čija će kriminalna karijera biti kraća i onih počinitelja čija će kriminalna karijera biti dulja. Također, identificiranje počinitelja s kraćom kriminalnom karijerom može imati pozitivan utjecaj na preventivnu politiku zbog identificiranja čimbenika koji potiču rani prekid kriminalne karijere te koja vrsta sankcija utječe na prekid kriminalne karijere. Isto tako karakteristike počinitelja s duljom kriminalnom karijerom mogu pomoći u otkrivanju potencijalnih počinitelja s duljom kriminalnom karijerom te mogu pomoći u traženju načina sprječavanja njihovog činjenja kaznenih djela (Doležal, 2009).

3. Ukratko o razvojnim teorijama kriminaliteta

Kao što je ranije u tekstu istaknuto, razvojne teorije kriminaliteta pretpostavljaju da različiti biološki, psihološki i socijalni čimbenici imaju različite utjecaje na počinitelje kaznenih djela ovisno o njihovoj dobi. Poznato je da broj kaznenih djela rapidno raste u adolescenciji, dostiže svoj vrhunac u ranim dvadesetim godinama, a zatim stabilno pada (Vold, Bernard i Snipes, 2002).

U ovom diplomskom radu kratko će biti predstavljene razvojne teorije kriminaliteta Laheya i Waldmana, Moffittina Dual Taxonomy teorija, Loeberova teorija, Model socijalnog razvoja kojeg su predstavili Catalano i Hawkins, Le Blancova integrativna višeslojna teorija kontrole, Interakcijska teorija koju su predstavili Thornberry i Krohn, Winkströmova teorija „situacijskog djelovanja“, Sampsonova i Laubova Age-graded teorija te Farringtonova Integrated Cognitive Antisocial Potential teorija.

Ključni konstrukt teorije koju su predstavili Lahey i Waldman je sklonost antisocijalnom ponašanju koje se proteže kroz dulji vremenski period i ima različite bihevioralne manifestacije koje pak odražavaju svestranost i komorbiditet antisocijalnog ponašanja. Kao najvažnije čimbenike za antisocijalno ponašanje oni ističu niske kognitivne sposobnosti (posebice verbalne vještine), prosocijalno ponašanje (koje uključuje suosjećanje i empatiju), odvažnost koja se teško kontrolira i negativnu emocionalnost koju karakteriziraju primjerice frustracija i dosada (Farrington i Ttofi, 2014).

Moffit razlikuje dvije grupe počinitelja kaznenih djela: „adolescence limited“ (u daljnjem tekstu AL) i „life-course persistent“ (u daljnjem tekstu LCP). AL počinitelji kaznena djela počinju činiti u pubertetu i to većinom zbog utjecaja vršnjaka i socijalnog oponašanja, odnosno oponašanja „uspješnih“ kriminalaca radi stjecanja istih beneficija. Naime, AL počinitelji ograničeni su svojom dobi i ne mogu imati iste beneficije kao i njihovi stariji uzori (ne mogu legalno nabaviti alkohol i cigarete, mogu ostajati vani samo do određenog doba, ne mogu voziti i slično). Stoga dolazi do velikog raskola između njihove biološke i socijalne dobi, odnosno do fenomena zvanog „jaz zrelosti“ (Moffit, 1993; Farrington i Ttofi, 2014).

Također, jedna od karakteristika AL počinitelja je i diskontinuitet u činjenju kaznenih djela. Primjerice, oni mogu imati povremena razdoblja bez kriminala ili biti nedosljedni u antisocijalnom ponašanju u svim situacijama (npr. mogu uzimati drogu, ali poštivati pravila u školi i slično).

AL počinitelji prestaju činiti kaznena djela u kasnom punoljetništvu i to zbog preuzimanja uloge „odraslih“, mogućnosti postizanja ciljeva na legalan način, zbog cost-benefit analize i manjka prilika (Moffit, 1993; Farrington i Ttofi, 2014).

LCP počinitelji kaznenih djela u podlozi svoga ponašanja imaju neuropsihološke deficite (hiperaktivnost, impulzivnost, „teški“ temperament, nemogućnost samokontrole i slično) nastale zbog poremećaja u ontogenezi fetalnog mozga, zloupotrebe sredstava ovisnosti ili loše prehrane od strane majke za vrijeme trudnoće, zlostavljanja i zanemarivanja u djetinjstvu ili deprivacije hranjivih tvari (Moffit, 1993; Farrington i Ttofi, 2014).

Također, LCP počinitelji ne uspijevaju naučiti prosocijalna ponašanja, zapetljavaju se u antisocijalna ponašanja, dobivaju etiketu neprilagođenih te sve to dovodi do održavanja antisocijalnog ponašanja koje se ogleda kroz kumulativne i suvremene posljedice. Kumulativne posljedice izazvane su teškim temperamentom u djetinjstvu. Primjerice, impulzivnost dovodi do nižeg stupnja obrazovanja, a niži stupanj obrazovanja znači slabije plaćene poslove u budućnosti. Suvremene posljedice odnose se na trenutačne probleme koje osobu ograničavaju u izvršavanju određenih zadataka (Moffit, 1993; Farrington i Ttofi, 2014).

Kao razloge odustajanja od činjenja kaznenih djela Moffit (1993) navodi preuzimanje uloge „odraslih“, manjak prilika, određene osobnih karakteristika, prestanak znatiželje za isprobavanjem ponašanja koja čine odrasli, manjak loših modela za oponašanje i slično.

Loeber i suradnici predstavili su „model razvojnih puteva“. Važno pitanje je postoji li jedan „put“ ili više različitih „puteva“ do činjenja kaznenih djela, a ovaj model donosi zaključak da se razvoj kriminalne karijere može odvijati na više različitih „puteva“. Također, ovaj model govori kako je moguća specijalizacija i eskalacija kriminalnog ponašanja, a ono ima i svoj redoslijed. Ova teorija govori o tri modela razvojnih „puteva“, a to su Otvoreni, Skriveni i Problem s autoritetom razvojni „putevi“. Otvoreni „put“ počinje sa agresivnim ponašanjem koje vodi ka fizičkim sukobima, a završava sa ozbiljnim nasilnim kaznenim djelima (silovanje, napadi i slično). Skriveni „put“ počinje prije 15. godine života, a sastoji se od kaznenih djela kao što je krađa u dućanu, vodi ka uništavanju imovine i umjerenoj delinkvenciji koja uključuje prijevare, a završava s ozbiljnom delinkvencijom koja uključuje pljačke i krađe auta. Problem s autoritetom „put“ počinje prije 12. godine života, uključuje tvrdoglavost, vodi ka neposlušnosti i završava sa izbjegavanjem autoriteta kao što je bježanje od kuće ili ostajanje vani do kasnih sati (Farrington i Ttofi, 2014).

Catalano i Hawkins razvili su „Model socijalnog razvoja“ koji govori da se poveznica s društvom sastoji od privrženosti i predanosti. Ključni čimbenik koji utječe na kriminalno

ponašanje je poveznica s antisocijalnim ili prosocijalnim pojedincima, a ključna motivacija za činjenjem kaznenih djela je hedonistička želja za zadovoljstvom i vlastitim interesima. Oni govore kako je činjenje kaznenih djela u osnovi racionalna odluka u kojoj pojedinci rade cost-benefit analizu. Također, govore kako u različitim životnim dobima, različite grupe imaju utjecaj na pojedinca. Tako je u djetinjstvu važno hoće li dijete biti u kontaktu sa antisocijalnim ili prosocijalnim članovima obitelji, dok je u adolescenciji važno jesu li djeca u kontaktu sa antisocijalnim ili prosocijalnim vršnjacima (Farrington i Ttofi, 2014).

Le Blancova integrativna višeslojna teorija kontrole jedna je od najsloženijih razvojnih teorija kriminaliteta. Razvoj antisocijalnog ponašanja ovisi o promjenama u četiri mehanizama kontrole: privrženost društvu, samokontrola, prosocijalne ili antisocijalne rutine i uzori te ograničenja koja mogu biti internalizirana i eksternalizirana (Farrington i Ttofi, 2014).

Interakcijska teorija o kojoj govore Thornberry i Krohn fokusira se na čimbenike koji potiču antisocijalno ponašanje u različitoj životnoj dobi. Od rođenja pa do 6. godine života najvažniji čimbenici su neuropsihološki deficiti i težak temperament (npr. impulzivnost, slaba regulacija emocija), loše roditeljske vještine te čimbenici u okolini (npr. loša zajednica, siromaštvo i slično). Od 6. do 12. godine važni su čimbenici u obitelji i susjedstvu, a od 12. do 18. godine života važni čimbenici postaju škola i vršnjaci (Farrington i Ttofi, 2014).

Winkströmova teorija „situacijskog djelovanja“ govori kako antisocijalno ponašanje ovisi o samokontroli i moralnom rasuđivanju. Također, ova teorija predlaže da motivacija za antisocijalno ponašanje ovisi o odnosu između pojedinca i okoline. Važni su i situacijski čimbenici, ali i životni događaji (npr. prelazak iz škole na fakultet, brak i slično) koji mogu utjecati i isprovocirati pojedinca na činjenje kaznenih djela (Farrington i Ttofi, 2014).

Age-graded teorija koju su razvili Sampson i Laub govori o jačini povezanosti između pojedinca i njegovog okruženja. Čimbenici kao što su klasa, razorene obitelji, roditelji delinkventi, niska inteligencija, težak temperament i slično imaju indirektan utjecaj na činjenje kaznenih djela i to kroz učinke koje imaju na procese socijalne kontrole kao što su privrženost i socijalizacija. Također, oni tvrde da na delinkventno ponašanje imaju utjecaj i važni događaji koji se događaju nakon što je činjenje kaznenih djela već započelo. Ističu i kako brak i podržavajući bračni partner može utjecati na prestanak činjenja kaznenih djela (Farrington i Ttofi, 2014).

Farringtonova teorija Integriranog kognitivnog antisocijalnog potencijala (ICAP) (Farrington, 2005; Farrington i Ttofi, 2014) govori o antisocijalnom potencijalu za činjenje kaznenih djela

koji može biti dugoročni i kratkoročni. Dugoročni antisocijalni potencijal najveći je u doba adolescencije i to zbog čimbenika maturacije, a povećava se u slučajevima kada pojedinci žele povećati svoj status u društvu (želja za dokazivanjem pred vršnjacima) ili kada nemaju legitiman način za ostvarenje željenih ciljeva (može se povezati i sa fenomenom „jaza zrelosti“ o kojem je govorila Moffit). Kratkoročni antisocijalni potencijal koji se povećava zbog situacijskih događaja također je pod utjecajem grupe i društva u kojem se pojedinac nalazi. Razlozi prestanka činjenja kaznenih djela koje navodi Farrington (2005) uključuju fizičko slabljenje, manjak prilika za činjenje kaznenih djela, smanjenje impulzivnosti, utjecaj okoline i slično.

4. Ilegalne droge i njihova klasifikacija

Svjetska zdravstvena organizacija droge klasificira prema učinku koji one imaju na središnji živčani sustav (Singer, Kovčo Vukadin, Cajner Mraović, 2002). S obzirom na tu klasifikaciju, droge se mogu podijeliti u 4 osnovne skupine, a to su: depresori središnjeg živčanog sustava, stimulansi, halucinogene droge i kanabis.

Depresori središnjeg živčanog sustava ili sedativi sredstva su koja umiruju, točnije smanjuju živčanu aktivnost. U ovu skupinu spadaju analgetici, sedativi, hipnotici, opijum i opijati, alkohol.

Stimulansi, kao što sam naziv govori, stimuliraju živčani sustav te izazivaju uzbuđenje i povišeno raspoloženje. Ovdje spadaju amfetamin, kokain, duhan, kofein.

Halucinogene droge izazivaju psihičke promjene kod konzumenta, a najvažnije su LSD, meskalin i psilocibin.

Kanabis je naziv za droge dobivene od indijske konoplje. Glavni sastojak dobivenih droga je THC (tetrahidrokanabinol), a najčešće se pojavljuje u obliku marihuane i hašiša.

Derenčinović i Getoš (2008) navode kako se prema porijeklu droge mogu podijeliti na prirodne, sintetske i polusintetske droge, a prema djelovanju mogu se podijeliti na „lake“ i „teške“ droge. Važno je naglasiti kako nazivi „lake“ droge i „teške“ droge nisu službeni, već kolokvijalni nazivi koji opisuju jačinu djelovanja pojedinih droga na pojedinca i organizam.

„Teškim“ drogama najčešće se smatraju heroin i kokain, a „lakim“ drogama derivati kanabisa. Postoje brojne kritike za kvalifikaciju derivata kanabisa pod lake droge, a njihova klasifikacija različita je od države do države. Isti autori navode i neke od najčešće korištenih droga, a to su: kokain, heroin, amfetamini, ecstasy (derivat amfetamina MDMA), kanabis i LSD.

Kokain je stimulativna droga koja se proizvodi od lišća biljke koke porijeklom iz Južne Amerike. Izaziva osjećaj kratkotrajne euforije, energije i pričljivosti. Kokain pojačava izlučivanje neurotransmitera dopamina, sužava krvne žile, proširuje zjenice i povisuje tjelesnu temperaturu, ubrzava rad srca i povisuje tlak. Također, kokain smanjuje apetit pa su konzumenti često pothranjeni. Najopasnija posljedica konzumiranja kokaina je mogućnost srčanog ili moždanog udara što može imati i smrtne posljedice. Određene posljedice ovise i načinu konzumacije. Kokain se može konzumirati pušenjem, ušmrkavanjem, trljanjem u sluznicu te ubrizgavanjem (Brlas, 2011). Tako šmrkanje kokaina može dovesti do gubitka osjeta njuha, krvarenja iz nos, problema s gutanjem i slično. Ukoliko se kokain proguta može dovesti do gangrene crijeva, a ubrizgavanje kokaina može povećati rizik za dobivanje HIV-a, hepatitisa i

ostalnih bolesti koje se mogu prenijeti krvlju. Kronično uzimanje kokaina može dovesti do privremenog stanja paranoidne psihoze kada osoba gubi dodir sa stvarnošću i doživljava slušne halucinacije (Ured za suzbijanje zlouporabe droga, 2018)³.

Heroin je derivat morfija koji se najčešće pojavljuje u obliku bijelog i smeđeg praha ili kao crna ljepljiva supstanca koja je poznata pod nazivom „crni katran heroin“ („*black tar heroin*“). Na tržištu gotovo da i nema čistog heroina, jer dileri u njega dodaju razne tvari zbog povećanja količine i mase. Te tvari mogu biti primjerice šećer ili mlijeko u prahu, no dodaju se i tvari poput kinina i prokaina kako bi se prikrio manjak heroina u mješavini (Brlas, 2011). Nakon intravenoznog ubrizgavanja heroina javlja se osjećaj euforije popraćen suhoćom usta, osjećajem težine u udovima i slabim mentalnim funkcioniranjem. Redovito konzumiranje heroina dovodi do tolerancija prema kojoj je potrebno sve više droge kako bi se postigao jednak učinak te ovisnosti koja dovodi do neprekidnog uzimanja heroina kako bi se izbjegli simptomi apstinencijske krize. Kao i kod kokaina, ubrizgavanje heroina povećava rizik od zaraze HIV-om ili hepatitisom C. Također, konzumiranje heroina može dovesti i do spontanog pobačaja, puknuća vena, infekcije srčanih ovojnica, bolesti bubrega, komplikacija s plućima, začepljenje vena i slično (Ured za suzbijanje zlouporabe droga, 2018)⁴.

Amfetamin je sintetička tvar koja se obično pojavljuje kao bijeli prah, a neki simptomi mogu sličiti simptomima paranoidne shizofrenije (Ured za suzbijanje zlouporabe droga, 2018)⁵.

Derenčinović i Getoš (2008) navode kako amfetamini uzrokuju hipersenzibilnost, stanje euforije i dobrog raspoloženja, a dugotrajno uzimanje amfetamina može dovesti do promjena u ponašanju i razvoja psihotične ličnosti s intenzivnim paranoidnim doživljajima.

Brlas (2011) naglašava kako amfetamini narušavaju ravnotežu dopamina koja može dovesti do depresije i nesаницe koje nekada traju tjednima. Osim što amfetamin narušava ravnotežu dopamina u mozgu, uzrokuje i brojna oštećenja mozga koja mogu utjecati na govor i mišljenje.

³ <https://drogeiovisnosti.gov.hr/djelokrug/ovisnosti-i-vezane-teme/droge-i-ovisnost/vrste-droga/kokain/1009>. Pristupljeno 19. ožujka 2018.

⁴ <https://drogeiovisnosti.gov.hr/djelokrug/ovisnosti-i-vezane-teme/droge-i-ovisnost/vrste-droga/heroin/1010>. Pristupljeno 19. ožujka 2018.

⁵ <https://drogeiovisnosti.gov.hr/djelokrug/ovisnosti-i-vezane-teme/droge-i-ovisnost/vrste-droga/amfetamini/1019>. Pristupljeno 19. ožujka 2018.

Također, čestom konzumacijom amfetamina dolazi do tolerancije pa su potrebne sve veće količine kako bi se postigao željeni učinak.

MDMA (3,4-metilenedioksi-metamfetamin) popularno zvan „ecstasy“ je sintetička psihoaktivna droga koja stvara osjećaj viška energije, euforije, suosjećanja prema drugima te iskrivljuje percepciju osjetila i vremena. Ona može imati jednake fizičke efekte kao i ostali stimulansi poput kokaina i amfetamina, a to uključuje povećani broj otkucaja srca i povišeni tlak. Ostali simptomi mogu uključivati hiperaktivnost, razdražljivost, gubitak apetita, nesanicu i slično (Brlas, 2011). U velikim dozama može utjecati na sposobnost tijela da regulira temperaturu što može rezultirati zatajenjem jetre, bubrega, kardiovaskularnog sustava ili čak smrću. MDMA povećava aktivnosti tri neurotransmitera – serotonina, dopamina i norepinefrina. Poremećaj serotonina prouzrokovan konzumiranjem MDMA može proizvesti negativne efekte kao što su zbunjenost, depresija, nesanica, anksioznost i slično. Veliki rizik kod konzumacije MDMA-e je činjenica da tablete ponekad sadrže i druge vrste droga koje same po sebi ne predstavljaju opasnost, no u kombinaciji s MDMA-om mogu biti veoma opasne. Te druge vrste droga mogu biti efedrin, ketamin, kofein, kokain, metamfetamin, sintetički katinon koji se može naći u „solima za kupanje“ (Ured za suzbijanje zlouporabe droga, 2018)⁶.

Najnovija istraživanja pokazuju da „ecstasy“ može uzrokovati mutacije u DNA koje, posljedično mogu ostaviti teške posljedice na potomstvo (Brlas, 2011).

Kanabis je prirodni proizvod čiji je glavni psihoaktivni sastojak tetrahidrokanabinol, a najčešće se javlja u obliku marihuane ili hašiša. Efekti marihuane uključuju izmijenjenu percepciju i raspoloženje, poremećenu koordinaciju, probleme s razmišljanjem i rješavanjem problema te smanjenu sposobnost učenja i pamćenja. Marihuana također utječe na razvoj mozga, a kod mladih ljudi posljedice na razmišljanje i pamćenje mogu biti dugotrajne ili čak trajne. Konzumacija marihuane ima brojne posljedice na fizičko, ali i mentalno zdravlje. Pušači marihuane mogu iskusiti respiratorne probleme kao i pušači duhana. Također, marihuana povećava broj otkucaja srca za 20 do 100% što može trajati čak i do tri sata nakon pušenja što povećava rizik od srčanog udara tijekom prvog sata nakon konzumacije.

⁶ <https://drogeiovisnosti.gov.hr/djelokrug/ovisnosti-i-vezane-teme/droge-i-ovisnost/vrste-droga/ecstasy-mdma/107>. Pristupljeno 19. ožujka 2018.

Dugotrajna konzumacija marihuane povezane je i s mentalnim bolestima. Konzumacija marihuane može pogoršati tijek bolesti kod pacijenata sa shizofrenijom, a postoji i povezanost između marihuane i mentalnih problema kao što su depresija i anksioznost. Također, Brlas (2011) navodi kako kod konzumenata marihuane može doći i do psihopatoloških promjena (npr. razvoj psihoze).

S obzirom da marihuana smanjuje sposobnost procjene i koordinaciju pokreta, može imati ozbiljne posljedice za vrijeme vožnje automobila. Također, uzimanje marihuane i alkohola zajedno puno gore utječe na smanjenu sposobnost vožnje od uzimanja svake od tih supstanci zasebno.

Govoreći o ovisnosti o marihuani, uvriježeno je mišljenje kako ona ne stvara ovisnost. No, to se pokazalo netočnim. Procjenjuje se da devet posto konzumenata marihuane postane ovisno o marihuani, a taj postotak veći je kod konzumenata koji su sa konzumacijom započeli u mlađoj dobi i kod konzumenata koji konzumiraju marihuanu svaki dan. Simptomi ustezanja koje konzumenti najčešće opisuju su razdražljivost, nesanica, anksioznost, žudnja za drogom (Ured za suzbijanje zlouporabe droga, 2018)⁷.

Derenčinović i Getoš (2008) govore kako je LSD najjača halucinogena droga. Već u jako malim dozama dolazi do učinka pod nazivom „trip“, a on uključuje iluzije, halucinacije te gubitak dodira sa stvarnošću. Često se naziva i „drogom ludila“ (Brlas, 2011). Djelovanje LSD-a krajnje je nepredvidivo pa se ponekad mogu javiti psihotične reakcije praćene strahom i panikom. Posljedice uzimanja su umor, psihička napetost i uznemirenost. Velika opasnost ove droge je u tome što se simptomi drogiranja pojavljuju naknadno, čak i ako osoba nije konzumirala drogu. S obzirom na navedeno LSD može razviti psihičku ovisnost, no nije poznato razvija li i fizičku ovisnost (Brlas, 2011).

⁷ <https://drogeiovisnosti.gov.hr/djelokrug/ovisnosti-i-vezane-teme/droge-i-ovisnost/vrste-droga/marihuana-kanabis/1013>. Pristupljeno 19. ožujka 2018.

5. Zakonski aspekt zlouporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj

Govoreći o zakonskim aktima kojima se reguliraju različiti oblici zlouporabe opojnih droga najvažnije je spomenuti Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (ZSZOD) koji je stupio na snagu 2001. godine te Kazneni zakon (KZ) s posebnim naglaskom na promjene koje su se dogodile 2013. godine.

Derenčinović i Getoš (2008) navode kako su zakonima kažnjivi različiti aspekti zlouporabe droga kao što su posjedovanje, prodaja, proizvodnja, nezakonita trgovina, organiziranje mreže preprodavatelja, omogućavanje konzumiranja opojnih droga drugim osobama i slično, no isto tako ističu kako su kažnjeni samo „neovlašteni“ oblici zlouporabe opojnih droga. Uvjeti pod kojima se određeni aspekti korištena opojnih droga smatraju „ovlaštenima“ opisani su u Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga. Kazneni zakon kažnjava one aspekte zlouporabe droga koji se smatraju najtežima i koji zahtijevaju kaznenopravnu reakciju, a Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga propisuje i dodatne prekršaje s područja zlouporabe opojnih droga koji su također kažnjivi.

U svrhu razumijevanja primjene propisa kojima se regulira zlouporaba opojnih droga potrebno je razumjeti i povezanost odredbi Zakona o suzbijanju zlouporabe opojnih droga i članka 173. starog Kaznenog zakona koji je vrijedio od 1. siječnja 1998. do 1. siječnja 2013. Godine (Derenčinović i Getoš, 2008).

Članak 173. starog Kaznenog zakona koji će biti objašnjen kasnije u tekstu, kao objekt radnje kaznenih djela navodi „tvar ili pripravak koji je propisom proglašen opojnom drogom“. Propis koji određuje što se smatra opojnom drogom određuje upravo Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga, a taj zakon navodi kako je opojna droga „*svaka tvar prirodnoga ili umjetnoga podrijetla, uključivši psihotropne tvari, uvrštene u popis opojnih droga i psihotropnih tvari*“ (Derenčinović i Getoš, 2008, str. 258). Isti autori govore i o tvarima i biljkama propisanim u Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga koje se mogu upotrijebiti za izradu opojnih droga pa tako navode kako je tvar koja se mogu upotrijebiti u izradi „*svaka prirodna ili umjetna tvar koja se može uporabiti u izradi opojne droge (kao prekursori i druga otapala te kemikalije), uvrštena u popis tih tvari*“ (Derenčinović i Getoš, 2008, str. 258), a biljka ili dio biljke koja se može upotrijebiti je „*svaka biljka ili dio biljke koji se mogu uporabiti za izradu opojne droge (kao opijumski mak, konoplja i druga biljka prikladna za tu svrhu), koja je uvrštena u popis tih biljaka*“ (Derenčinović i Getoš, 2008, str 258).

5.1. Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga

Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga stupio je na snagu 2001. godine, a donesen je s ciljem zaštite života i zdravlja ljudi te s ciljem suzbijanja zlouporabe opojnih droga i njime se uređuju slijedeći uvjeti i mjere (Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga, NN 107/2001, 87/2002, 163/2003, 141/2004, 40/2007, 149/2009, 84/2011, 80/2013):

1. Uvjeti za uzgoj biljaka iz kojih se mogu dobiti opojne droge te uvjeti za izradu, posjedovanje i promet opojnih droga i tvari koje se mogu uporabiti za izradu opojnih droga.
2. Nadzor nad uzgojem biljaka iz kojih se mogu dobiti opojne droge te nad izradom, posjedovanjem i prometom opojnih droga i tvari koje se mogu uporabiti za izradu opojnih droga.
3. Mjere za suzbijanje zlouporabe opojnih droga.
4. Sustav za prevenciju ovisnosti te pomoći ovisnicima i povremenim uzimateljima opojnih droga.

Osim navedenih uvjeta ovaj zakon propisuje i uvjete pod kojima je izrada droga i posjedovanje droga dozvoljeno. Članak 15. i Članak 16. govore u kojim se slučajevima dozvoljava i kome je dozvoljena izrada droge. Proizvodnja droge dozvoljena je pravnim osobama koje proizvode lijekove (i veterinarske lijekove) i koje imaju potrebna odobrenja za izradu opojnih droga. Ustanove koje mogu izrađivati opojne droge uz potrebna odobrenja su ustanove koje se bave znanstvenoistraživačkim djelatnostima te u tu svrhu izrađuju opojne droge (ZSZOD, NN 107/2001, 87/2002, 163/2003, 141/2004, 40/2007, 149/2009, 84/2011, 80/2013).

Članci 17. i 18. govore o dozvoli za posjedovanje droga i onome tko tu dozvolu može dati. Tako se u članku 17. navodi kako ministar zdravstva, uz suglasnost ministra unutarnjih poslova, može dozvoliti posjedovanje uzorka opojnih droga pravnim i fizičkim osobama koje obavljaju dužnosti izobrazbe ili analize i dresure životinja za detekciju opojnih droga. Također, navodi se kako službena osoba policije može posjedovati opojne droge kako bi simulacijom otkupa otkrila počinitelje kaznenih djela (ZSZOD, NN 107/2001, 87/2002, 163/2003, 141/2004, 40/2007, 149/2009, 84/2011, 80/2013).

Članak 18. navodi još neke ustanove i fizičke osobe kojima je dozvoljeno posjedovanje droge, a to su: zdravstvene i veterinarske ustanove s ciljem obavljanja djelatnosti, doktori medicine, stomatologije i doktori veterinarske medicine koji opojnu drogu imaju kao sastojak lijeka u

nužno potrebnim količinama, punoljetni bolesnici i roditelji maloljetnih bolesnika kao sastojak lijeka u nužno potrebnoj količini te zapovjednici brodova i zrakoplova koji opojnu drogu također mogu posjedovati kao sastojak lijeka u nužno potrebnim količinama (ZSZOD, NN 107/2001, 87/2002, 163/2003, 141/2004, 40/2007, 149/2009, 84/2011, 80/2013).

Sljedeći propisi ovog zakona koji su od velike važnosti sadržani su u Glavi IV. (Sustavi za prevenciju ovisnosti i pomoć ovisniku i povremenom uzimatelju opojne droge) te Glavi V. (Mjere za suzbijanje zlouporabe opojnih droga).

Naime, ovaj zakon, osim što propisuje uvjete izrade i posjedovanja droga, propisuje i koje ustanove provode liječenje i skrb ovisnika i povremenih uzimatelja opojnih droga te aktivnosti usmjerene ka suzbijanju i prevenciji zlouporabe opojnih droga.

Sukladno navedenim područjima, ZSZOD navodi definiciju ovisnosti, ovisnika i povremenog uzimatelja opojne droge. ZSZOD navodi kako je ovisnost „*stanje neodoljive potrebe (psihičke ili fizičke) za uporabom opojne droge*“ (Derenčinović i Getoš, 2008, str. 260). Ovisnik je „*osoba koja se uporabom opojne droge dovela u stanje ovisnosti*“ (Derenčinović i Getoš, 2008, str. 260), a povremeni uzimatelj opojne droge je „*osoba koja jednokratno, prigodno ili povremeno uzima opojne droge kod koje se još nije razvilo stanje ovisnosti*“ (Derenčinović i Getoš, 2008, str. 260).

Članak 34. Zakona o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/2001, 87/2002, 163/2003, 141/2004, 40/2007, 149/2009, 84/2011, 80/2013) navodi kako liječenje ovisnika i povremenih uzimatelja opojnih droga provode zdravstvene ustanove i zdravstveni djelatnici sukladno propisima iz područja zdravstva, a u svrhu prevencije ovisnosti i provedbe postupaka za oslobađanje od ovisnosti i skrbi o ovisnicima i povremenim uzimateljima opojnih droga osniva se Hrvatski zavod za prevenciju ovisnosti.

Članci 37., 38., 39. i 40. ovoga zakona navode tko sve može pružiti pomoć ovisniku i povremenom uzimatelju opojnih droga. Ovdje se ističe Centar za socijalnu skrb i druge ustanove socijalne skrbi kao ustanove koja surađuje sa Hrvatskim zavodom za prevenciju ovisnosti, županijskim i gradskim centrima kako bi osigurale savjetodavnu podršku ovisnicima i povremenim uzimateljima opojnih droga. Također, u člancima se navodi kako pomoć mogu pružati i vjerske zajednice udruge, pravne i fizičke osobe (ZSZOD, NN 107/2001, 87/2002, 163/2003, 141/2004, 40/2007, 149/2009, 84/2011, 80/2013).

Govoreći o mjerama za suzbijanje zlouporabe opojnih droga one su u ovome zakonu navedene u članku 41. i uključuju (ZSZOD, NN 107/2001, 87/2002, 163/2003, 141/2004, 40/2007, 149/2009, 84/2011, 80/2013): sustavno ispitivanje, otkrivanje i praćenje svih pojavnosti zlouporabe opojnih droga, kontinuirana provedba organiziranih preventivnih odgojno-obrazovnih programa kroz obitelj, školu, zdravstvene ustanove, udruge, vjerske zajednice i javne medije (primarna prevencija), rano otkrivanje i praćenje povremenih uzimatelja opojnih droga (sekundarna prevencija), rano otkrivanje, liječenje, rehabilitacija i resocijalizacija ovisnika (sekundarna prevencija), provedba programa smanjenja ponude i potražnje opojnih droga te druge mjere sukladno Nacionalnoj strategiji te općem i posebnim programima mjera za suzbijanje zlouporabe opojnih droga.

Kao što je ranije navedeno, ZSZOD propisuje i određene prekršajne sankcije za određena djela. Od posebne važnosti je članak 54. (stavak 1. točka 1. te stavak 3.) čija je izmjena stupila na snagu 2013. godine, sukladno izmjeni Kaznenog zakona. Članak 54. stavak 1. točka 1. ovoga zakona glasi (ZSZOD, NN 107/2001, 87/2002, 163/2003, 141/2004, 40/2007, 149/2009, 84/2011, 80/2013):

Novčanom kaznom od 20.000,00 do 50.000,00 kuna kaznit će se za prekršaj pravna osoba:

1. ako posjeduje opojnu drogu, biljku ili dio biljke iz koje se može dobiti opojna droga ili tvar koja se može uporabiti za izradu opojne droge (članak 3. stavak 1.).

Stavak 3. prije izmjene zakona glasio je (ZSZOD, NN 107/2001, 87/2002, 163/2003, 141/2004, 40/2007, 149/2009, 84/2011):

Za prekršaj iz stavka 1. točke 2., 3., 4., 5., 6., 8., 9., 12. i 13. ovoga članka kaznit će se fizička osoba novčanom kaznom u iznosu od 5.000,00 do 20.000,00 kuna.

Izmjenom zakona 2013. godine u stavak 3. unosi se značajna promjena te on glasi (ZSZOD, NN 80/2013):

Za prekršaj iz stavka 1. točke 1., 2., 3., 4., 5., 6., 8., 9., 12. i 13. ovoga članka kaznit će se fizička osoba novčanom kaznom u iznosu od 5.000,00 do 20.000,00 kuna.

Promjena u stavku 3. vidljiva je u dodanoj točki 1. iz članka 54. stavka 1., sugerira da se fizička osoba može kazniti novčanom kaznom i u slučaju posjedovanja droge, biljke, dijela biljke ili tvari iz koje se može dobiti opojna droga te je izravna posljedica izmjene Kaznenog zakona.

5.2. Kazneni zakon

Kazneni zakon Republike Hrvatske koji je na snagu stupio 1. siječnja 1998. godine, a koji je važio sve do 1. siječnja 2013. godine, kazneno djelo zlouporabe opojnih droga uvrštava pod trinaestu glavu kaznenog zakona imena „Kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom“. Kazneno djelo zlouporabe opojnih droga opisano je u članku 173. imena „Zlouporaba opojnih droga“ i određuje vrstu i visinu kazne kojima se mogu kazniti počinitelji kaznenih djela opisanih u ovome članku. Tako se za neovlašteno posjedovanje tvari ili pripravaka koji su proglašeni opojnim drogama počinitelj može kazniti novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine. Počinitelji kaznenih djela neovlaštene proizvodnje, prerade, prodaje, prijenosa ili posredovanja u prodaji ili kupnji tvari ili pripravaka koji su propisom proglašeni opojnim drogama mogu se kazniti kaznom zatvora u trajanju od najmanje tri godine ili kaznom dugotrajnog zatvora, a ukoliko su navedena djela počinile osobe koje su se udružile kako bi činile navedena kaznena djela, zakon propisuje kaznu zatvora u trajanju od najmanje pet godina ili kaznu dugotrajnog zatvora.

Počinitelji koji neovlašteno proizvode, nabavljaju, posjeduju i daju na uporabu opremu, materijal ili tvari namijenjene za proizvodnju opojnih droga mogu se kazniti kaznom zatvora od jedne do pet godina. Također, kaznom zatvora od jedne do pet godina mogu se kazniti oni počinitelji koji navode druge na trošenje opojnih droga ili omogućuju drugima trošenje opojnih droga. Oni počinitelji koji su navođenjem na trošenje opojnih droga ili omogućavanjem trošenja opojnih droga prouzročili osobito teške posljedice ili su na trošenje opojnih droga navodili dijete, maloljetnu osobu, duševno bolesnu, privremeno duševno bolesnu te nedovoljno duševno razvijenu osobu, mogu se kazniti kaznom zatvora u trajanju od jedne do deset godina. Kazneni zakon, NN 110/1997, 27/1998, 129/2000, 51/2001, 111/2003, 105/2004, 84/2005, 71/2006, 110/2007, 152/2008, 57/2011).

Derenčinović i Getoš (2008) godine navode kako je neovlašteno posjedovanje tvari ili pripravaka koji su proglašeni opojnim drogama kriminalizirano neovisno o tome posjeduje li pojedinac droge radi osobne uporabe ili posjedovanju s ciljem daljnje preprodaje droga.

Izmjenom Kaznenog zakona 2013. godine posjedovanje prestaje biti kazneno djelo te se počinje sankcionirati kao prekršaj, sukladno članku 54. Zakona o suzbijanju zlouporabe opojnih droga.

5.2.1. Izmjena Kaznenog zakona

Novi Kazneni zakon donesen je u listopadu 2011. godine, a stupio je na snagu 1. siječnja 2013. godine, a njegovo donošenje bila je nužna potreba (Milivojević Antoliš, 2012).

U kontekstu reguliranja kaznenih djela zlouporabe droga, najvažnija promjena odnosi se na brisanje glave „Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom“ i članka 173. „Zlouporaba opojnih droga“.

Sankcioniranje kaznenih djela zlouporabe droga u novom Kaznenom zakonu uvršteno je u devetnaestu glavu, imena „Kaznena djela protiv zdravlja ljudi“, a regulirano je kroz dva članka.

Članak 190., „Neovlašteno posjedovanje, proizvodnja i trgovanje drogama i tvarima zabranjenim u športu“ određuje vrstu i visinu kazne za počinitelje kaznenih djela povezanih s opojnim drogama. Tako se za neovlašteno posjedovanje stvari koje su propisom proglašene drogama ili tvarima zabranjenima u športu počinitelj može kaznit kaznom zatvora do šest mjeseci. Za neovlaštenu proizvodnju, preradu, uvoz ili izvoz stvari koje su propisom proglašene drogama ili tvarima zabranjenima u športu, počinitelj se kažnjava kaznom zatvora do tri godine. Počinitelji koji prevoze, uvoze ili izvoze, nabavljaju ili posjeduju stvari koje su propisom proglašene drogama ili tvarima zabranjenima u športu, nude ih na prodaju, prenose ili posreduju u prodaji, kažnjavaju se kaznom zatvora u trajanju od jedne do deset godina, a oni počinitelji koji navedena kaznena djela čine na štetu djece ili ako navedena kaznena djela čini službena osoba u vezi sa službom ili javnom ovlasti, kazna zatvora može se izreći u trajanju od tri do petnaest godina. Ukoliko kao posljedica navedenih kaznenih djela nastupi smrt, počinitelj se može kazniti kaznom zatvora od najmanje pet godina.

Počinitelji koji organiziraju mrežu preprodavatelja ili posrednika mogu se kazniti kaznom zatvora od najmanje tri godine, a oni počinitelji koji posjeduju, nabavljaju ili daju na uporabu opremu ili materijale koji se mogu koristiti za izradu opojnih droga, kazniti se mogu kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina.

Također, ovaj članak navodi i kako se proizvodnjom droge smatra uzgoj biljke ili gljive iz koje se može dobiti opojna droga (KZ, NN 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017).

Članak 191, „Omogućavanje trošenja droga i stvari zabranjenih u športu“ govori o kaznama predviđenima za počinitelje kaznenih djela koji navode druge na trošenje stvari koje su propisom proglašene drogama ili tvarima zabranjenima u športu. Tako se za navođenje i omogućavanje trošenja stvari koje su propisom proglašene drogama ili tvarima zabranjenima u športu previđa kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina zatvora, a ukoliko se to kazneno

djelo počini na štetu djece ili osoba s težim duševnim smetnjama ili ga, iskorištavajući svoj službeni položaj, čine odgajatelji, treneri, službene osobe, socijalni radnici i slično, kazna zatvora je od jedne do deset godina. Ukoliko kao posljedica navedenih kaznenih djela nastupi smrt, počinitelj se može kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina (KZ, NN 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017).

6. Ovisnost o drogama kao poticaj za činjenje kaznenih djela

Za razumijevanje problematike kriminalne karijere ovisnika o ilegalnim drogama veoma je važno definirati što je to ovisnost o drogama te dobiti uvid u simptome ovisnosti koji osobu mogu voditi ka činjenju kaznenih djela.

Center on Addiction (2018)⁸ definira ovisnost kao složenu bolest, koja je često kronična, a koja utječe na normalno funkcioniranje tijela i mozga. Ona također uzrokuje ozbiljnu štetu obitelji ovisnika, štetno utječe na odnose, školu i posao. Kao najčešći simptomi navode se gubitak kontrole, nastavak korištenje unatoč ozbiljnim posljedicama te brojni neuspjeli pokušaji prestanka.

American Psychiatric Association (u daljnjem tekstu APA) također govori o ovisnosti kao složenoj bolesti koja se očituje kompulzivnom uporabom različitih supstanci unatoč štetnim posljedicama. APA (2017)⁹ navodi kako se osobe ovisne o određenoj supstanci intenzivno usredotočuju na upotrebu određene supstance do točke u kojoj ovisnost preuzme njihov život. Simptomi ovisnosti mogu se grupirati u četiri kategorije:

1. Smanjena kontrola: žudnja ili jaki nagon za upotrebom supstance, neprekidna želja ili neuspjeli pokušaji smanjivanja ili kontrole uporabe supstance.
2. Društveni problemi: uporaba supstance uzrokuje neuspjeh u izvršavanju zadataka na poslu, u školi ili kod kuće, aktivnosti na poslu, s prijateljima ili aktivnosti tijekom slobodnog vremena prekidaju se ili smanjuju zbog uporabe supstance.
3. Rizična uporaba: tvar se koristi u rizičnim situacijama, nastavak korištenja unatoč problemima.
4. Djelovanje droga: tolerancija (potreba za većim količinama da bi se ostvario isti učinak), simptomi povlačenja.

⁸ <https://www.centeronaddiction.org/addiction>. Pristupljeno 23. ožujka 2018.

⁹ <https://www.psychiatry.org/patients-families/addiction/what-is-addiction>. Pristupljeno 23. ožujka 2018.

Singer i sur. (2002) navode definiciju Svjetske zdravstvene organizacije koja ovisnost definira kao „*stanje periodične ili kronične intoksikacije izazvane ponavljanim uzimanjem prirodne ili sintetičke droge*“ (Singer, Kovčo Vukadin, Cajner Mraović, 2002, str. 689). Isti autori navode i karakteristike intoksikacije, a to su:

1. Nesavladiva potreba za nabavljanjem i uzimanjem droge.
2. Sklonost povećanju količine koja se uzima (povišena tolerancija, odnosno potreba za sve većim količinama droge kako bi se postiglo prvobitno djelovanje droge).
3. Psihička i fizička ovisnost o drogi.
4. Štetno djelovanje na konzumenta droge i štetno djelovanje na društvo.

Fizičkom ovisnošću o drogama smatra se da tijekom duljeg ili kraćeg uzimanja određene droge ona postaje sastavni dio tjelesnog metabolizma pa duljim izostavljanjem droge iz organizma dolazi do teških metaboličkih poremećaja poznatijih kao apstinencijska kriza. Najčešći simptomi apstinencijske krize uključuju nemir, zabrinutost, nervoza, trzaji i bolovi u mišićima, nesanica, probavne smetnje, mučnina, povišena tjelesna temperatura, ubrzano disanje, bolovi u leđima i nogama i slično.

Simptomi psihičke ovisnosti o drogama uključuju nemogućnost pojedinca da kontrolira svoju psihičku napetost bez droge pa dolazi do teških psihičkih poremećaja (Singer i sur., 2002).

Ured za suzbijanje zlorabe droga (2015)¹⁰ ovisnost definira kao kroničnu recidivirajuću bolest čiji simptomi uključuju: nesavladivu želju i potrebu za daljnjim uzimanjem droge ili nekog drugog sredstva ovisnosti, sklonost povišenom uzimanju droge, psihičku i fizičku ovisnost o djelovanju droge ili sredstva ovisnosti, pojavu apstinencijskog sindroma (krize) te štetno djelovanje na osobu koja uzima drogu, njezinu obitelj i društvo.

Navedene definicije ovisnosti slažu se u tome da je ovisnost složena bolest čiji simptomi uključuju nesavladivu želju i potrebu za daljnjim uzimanjem droge, neuspjele pokušaje smanjivanja ili kontrole uporabe supstance, sklonost povišenom uzimanju droge, psihičku i fizičku ovisnost o djelovanju droge, apstinencijski sindrom, štetno djelovanje na osobu koja uzima drogu, neuspjeh u izvršavanju zadataka na poslu, u školi ili kod kuće.

¹⁰https://drogeiovisnosti.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Promo%20materijali%20i%20publikacije/letak_za_roditelje.pdf. Pristupljeno 23. ožujka 2018.

Također, ove definicije pretpostavljaju da ovisnik gubi kontrolu nad sobom, a ovisnost preuzima kontrolu nad životom ovisnika. Nesavladiva želja za konzumacijom droge, potreba za sve većim količinama droge te nemogućnost prestanka konzumacije droga mogu biti uzrok činjenju kaznenih djela. Osoba koja ima problem s ovisnošću, iskazuje gore navedene simptome, a nema financijske mogućnosti zadovoljavati svoje potrebe vezane uz ovisnost o drogama, čini kaznena djela s ciljem nabavljanja sredstava ovisnosti (sekundarni kriminalitet).

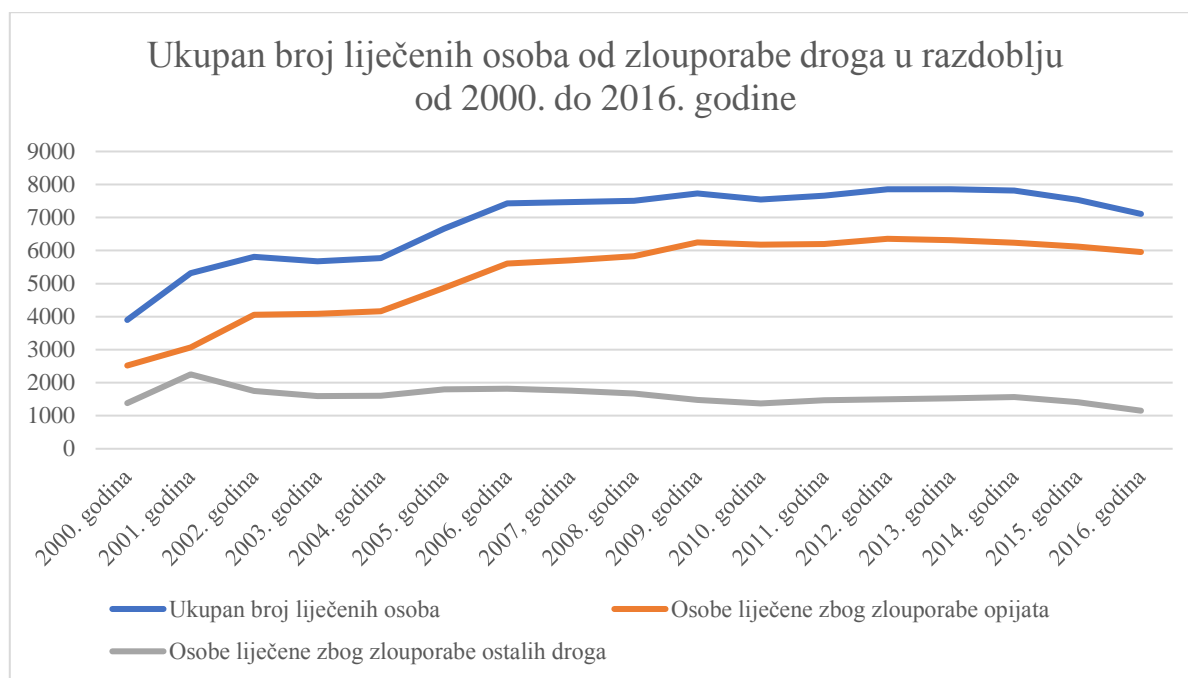
7. Važnost broja liječenih ovisnika o drogama za cjelokupnu sliku ovisničke populacije

Hrvatski zavod za javno zdravstvo (u daljnjem tekstu HZJZ) 1978. godine, na samom početku pojave epidemije ovisnosti o heroinu i zlouporabe psihoaktivnih tvari, osnovao je Registar osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga. Podaci se prikupljaju iz bolnica, specijalističko-konzilijarnih službi, Službi za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnika, a od 2008. godine i terapijskih zajednica. Podaci se prikupljaju od 1. siječnja do 31. prosinca svake godine, a Zavod je prikupljene podatke obvezan slati u Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama u Lisabonu (u daljnjem tekstu EMCDDA) te u United Nations Office on Drugs and Crime (u daljnjem tekstu UNODC) za World Drug Report (Katalinić i Huskić, 2017).

Kao jedan od brzorastućih problema navodi se sve veća pojava novih, uglavnom sintetičkih droga, primjerice sintetički kanabinoidi ili različiti sintetički oblici poznatih droga koji također imaju veliki utjecaj na rast broja ovisničke populacije u Republici Hrvatskoj (Katalinić i Huskić, 2017).

Podaci HZJZ-a o broju liječenih ovisnika o drogama važni su zbog toga što pružaju cjelovitiju sliku problematike ovisnosti o drogama, a sukladno tome i cjelovitiju sliku kriminalne karijere, koja se ne može dobiti uzimajući u obzir isključivo podatke Državnog zavoda za statistiku (u daljnjem tekstu DZS). Također, od iznimne važnosti za problematiku kriminalne karijere ovisnika su i podaci o dobi liječenih ovisnika koje HZJZ prikuplja. Naime, DZS u svoje statističke podatke uvrštava isključivo kazneno odgovorne osobe, odnosno osobe od 14. godine života pa nadalje, a podatke o osobama mlađima od 14 godina ne prikuplja. S obzirom na navedeno, analizirajući isključivo statističke podatke DZS-a, kao početak kriminalne karijere ovisnika o ilegalnim drogama u Republici Hrvatskoj mogla bi se uzeti 14. godina života, što odgovara navodima LeBlanc i Frechette (1989; prema Farrington i sur., 2014) kako se uzimajući u obzir službene statistike početka kriminalne karijere dolazi do rezultata od 14.6 godina. No, analizirajući podatke HZJZ-a koji prikuplja podatke o dobi liječenih osoba neovisno o njihovoj kaznenoj odgovornosti, može se vidjeti da problem ovisnosti o drogama, a posljedično i kriminalna karijera, počinje i u ranijoj dobi.

Graf 1. Ukupan broj liječenih osoba od zlouporabe droga u razdoblju od 2000. do 2016. godine

(Katalinić i Huskić, 2017)

Iz prethodnog grafa može se vidjeti kako se u posljednjih nekoliko godina u zdravstvenim ustanovama Republike Hrvatske liječi nešto više od 7000 osoba. Broj osoba koje se liječe zbog zlouporabe opijata znatno je veći od broja osoba koje se liječe zbog zlouporabe ostalih droga. Broj osoba koje se u sustavu liječenja pojavljuju prvi put relativno je stabilan, a pomalo se i smanjuje. Također, smanjuje se i broj novih ovisnika o opijatima, a tu se posebno ističe smanjenje broja heroinskih ovisnika. Trend smanjenja broja heroinskih ovisnika sukladan je i stanju broja heroinskih ovisnika u zemljama Zapadne Europe i SAD-a, gdje se također broj ovisnika o heroinu smanjuje (Katalinić i Huskić, 2017).

Važan podatak koji se može naći u Registru osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga je i podatak o spolu i dobi osoba na liječenju.

Većinu liječenih osoba čine muškarci što potvrđuje podatak iz 2016. godine kada je od 7106 liječenih osoba, liječenih muškaraca bilo 5867, odnosno 82,6%. Liječenih žena bilo je 1239, odnosno 17,4%.

Govoreći o dobi liječenih osoba, postoji sve manja razlika između muškaraca i žena. Sukladno europskim trendovima i u Republici Hrvatskoj ovisnička populacija sve više stari, a raspon godina između osoba na liječenju sve je veći. Najmlađa liječena osoba 2016. godine imala je 13 godina, a najstarija 84 godine.

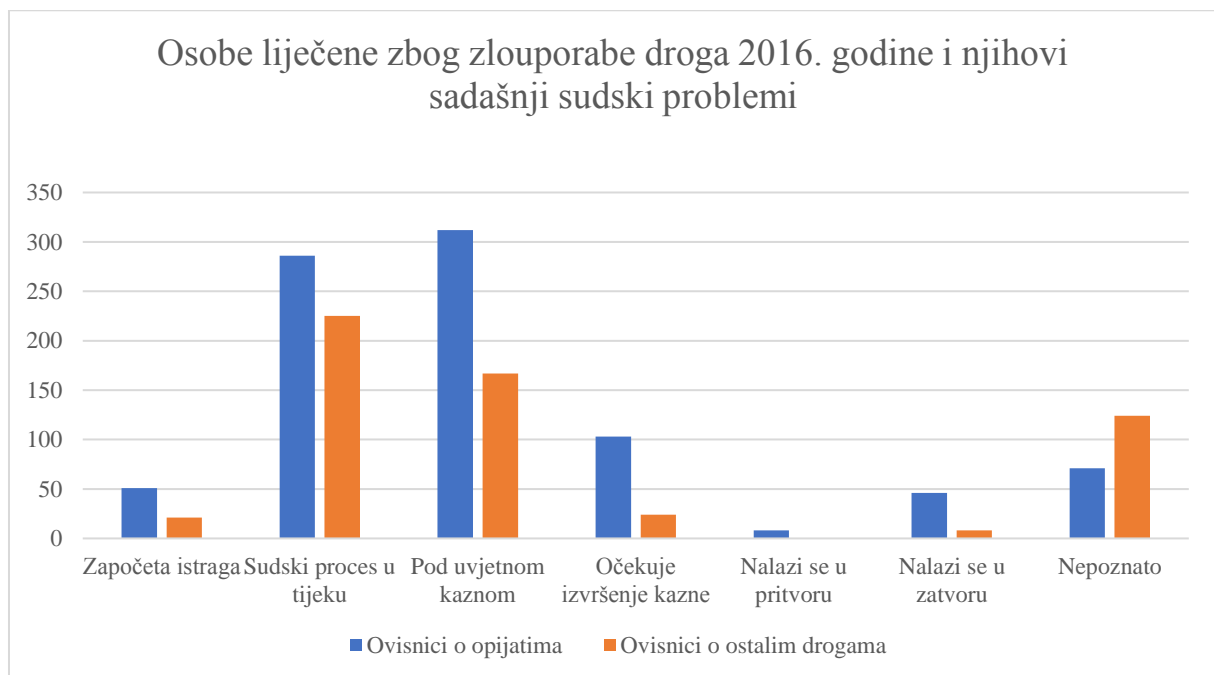
Podaci iz ranijih godina također ukazuju na to da kriminalna karijera ovisnika o ilegalnim drogama u Republici Hrvatskoj počinje prije 14. godine života. Katalinić i Huskić (2015, 2016) navode kako su 2014. i 2015. godine najmlađe liječene osobe također imala 13 godina. Najmlađa liječena osoba 2013. godine imala je samo 8 godina (Katalinić i Huskić, 2014), a 2012. godine najmlađa liječena osoba imala je 12 godina (Katalinić, Huskić, Mayer, 2013).

7.1. Osobe na liječenju od ovisnosti o drogama i sukobi sa zakonom

Broj osoba koji se nalazi na liječenju od zlorabe opijata i koji imaju problema sa zakonom, vezanih za uzimanje sredstava ovisnosti, 2016. godine iznosio je 521. Broj onih koji imaju problema sa zakonom, ali nevezano uz uzimanje sredstava ovisnosti bio je 356.

Broj osoba na liječenju od zlorabe ostalih droga koje su imale problema sa zakonom, a vezanih uz uzimanje sredstava ovisnosti, 2016. godine bio je 473. Broj onih koji su imali problema sa zakonom, ali nevezano uz uzimanje sredstava ovisnosti bio je 96 (Katalinić i Huskić, 2017).

Graf 2. Osobe liječene zbog zlorabe droga 2016. godine i njihovi sadašnji sudski problemi

(Katalinić i Huskić, 2017)

Iz grafa je vidljivo da najviše ovisnika o opijatima izvršava uvjetnu kaznu zatvora, a kod ovisnika o ostalim drogama najzastupljeniji su oni kojima je sudski proces i dalje u tijeku, a zatim slijede oni koji također izvršavaju uvjetnu kaznu zatvora.

Podaci o ranijim sudskim problemima osoba na liječenju od zlouporabe opijata pokazuju da ih je 72,5% imalo problema sa zakonom, a najčešće su kažnjavani uvjetnom kaznom, prekršajnom te zatvorskom kaznom. Osoba na liječenju od zlouporabe ostalih droga koje su u prošlosti imale problema sa zakonom bilo je 39,4%, a najčešće su kažnjavani prekršajno, uvjetnom kaznom te zatvorskom kaznom (Katalinić i Huskić, 2017).

8. Kriminalitet povezan s drogama

Pitanje koje se najčešće postavlja kada se govori o kriminalitetu koji je povezan s drogama je uzrokuje li zloraba droga delinkventno ponašanje ili delinkventno ponašanje vodi ka zlorabi droga (Singer i sur., 2002). Klarić (2008) navodi kako „*droga prisiljava ljude, kako da je uzimaju, tako i da je prodaju*“ (Klarić, 2008, str. 225).

Kriminalitet povezan s drogama najbolje se može pratiti kroz broj kaznenih djela povezanih s drogama, broj zapljena svih vrsta droga, strukturu kaznenih djela vezanih za uporabu droga te broj prijavljenih počinitelja kaznenih djela vezanih uz droge (Petković, 2009). Isti autor navodi kako se kriminalitet vezan uz droge sve manje može promatrati u okvirima pojedine zemlje s obzirom na to da postoje poveznice između kriminalnih organizacija iz više različitih zemalja pa tako ponuda na tržištu pojedine zemlje ovisi o situaciji na svjetskom tržištu droga. Petković (2009) zatim naglašava kako je krijumčarenje opojnih droga jedna od najproduktivnijih djelatnosti organiziranog kriminala čija je zarada procijenjena na otprilike 50 milijardi američkih dolara.

Modly (1988; prema Singer i sur., 2002) navodi kako je kriminalitet vezan uz droge specifičan i na neki način se izdvaja od kriminaliteta vezanog uz druge kriminalne pojave pa stoga počinitelji kaznenih djela vezanih uz droge zaslužuju i posebnu pažnju. Isti autori kaznena djela povezana s drogama dijele u četiri skupine:

1. Kaznena djela počinjena pod djelovanjem droge.
2. Kaznena djela počinjena od strane ovisnika s ciljem pribavljanja droge (sekundarni kriminalitet).
3. Kaznena djela pomaganja kod zlorabe droge.
4. Kaznena djela ilegalne trgovine drogama.

Sličnu podjelu kaznenih djela povezanih s drogama navodi i Riordan (2017). Autorica navodi kako se povezanost droge i kriminaliteta može podijeliti u četiri široka područja:

1. Kaznena djela direktno povezana sa djelovanjem pojedinih droga.
2. Kaznena djela s ciljem održavanja nastavka konzumacije droga.
3. Kaznena djela povezana sa distribucijom droga.
4. Kaznena djela povezana sa zabranjenim tvarima.

Gottfredson, Kearley i Bushway (2008; prema Maloić, Mažar i Jandrić Nišević, 2013) navode kao se za povezanost droge i kriminaliteta najčešće nude tri objašnjenja:

1. Konzumiranje droga vodi ka činjenju kaznenih djela.
2. Činjenje kaznenih djela vodi ka konzumaciji droga.
3. Povezanost droge i kriminaliteta objašnjeno je setom zajedničkih uzroka.

Iste autorice naglašavaju kako se javlja i dodatno objašnjenje povezanosti droge i kriminaliteta koje govori da je kriminalizacija droga uzrok kriminaliteta (Butorac i Mikšaj Todorović, 2002; prema Maloić i sur., 2013).

8.1. Kaznena djela povezana sa djelovanjem droga

Depresori središnjeg živčanog sustava kao što su opijum i opijati vode osobu u pasivno ponašanje, no u slučajevima apstinencijske krize osoba može biti spremna na sve pa tako i na nasilje.

Pod djelovanjem psihostimulansa kao što su amfetamin, ecstasy, kokain i slične supstance najčešća kaznena djela vezana su uz nasilje. Do kaznenih djela dolazi zbog visokih doza tih supstanci koje osobi daju lažni osjećaj snage, povećanu potrebu za aktivnošću te samopouzdanje. Neki počinitelji kaznenih djela uzimaju psihostimulanse prije počinjenja kaznenog djela kako bi stekli hrabrost i samopouzdanje za počinjenje.

Halucinogene droge i kanabis utječu na osobu tako da je osoba u pravilu mirna i pospana pa konzumacija tih droga više vodi ka letargičnom, nego kriminalnom ponašanju i nasilju. Može se reći da su konzumenti halucinogenih droga i kanabisa više asocijalni, nego skloni kriminalnom ponašanju (Singer i sur., 2002).

Šarić, Sakoman i Zdunić (2002; prema Maloić i sur., 2013) navode kako konzumenti koji konzumiraju opijate i stimulanse češće čine teža kaznena djela, a konzumenti koji već duže vremena uzimaju drogu češće se bave kriminalnim djelatnostima te češće čine teža kaznena djela.

8.2. Kaznena djela kao posljedica konzumacije droga (sekundarni kriminalitet)

Govoreći o sekundarnom kriminalitetu veoma je važno istaknuti kako je zbog načina vođenja podataka od strane nadležnih institucija, veoma teško doći do točnih informacija i broja kaznenih djela koja se mogu kategorizirati kao sekundarni kriminalitet (Doležal i Jandrić Nišević, 2017). Također, problematika sekundarnog kriminaliteta nije dovoljno istaknuta i

uzeta u obzir od strane nadležnih institucija, a samim time dolazi i do težeg razumijevanja pojavnih oblika sekundarnog kriminaliteta (Kilmer i Hoorens, 2010).

Kaznena djela ovisnika počinjena radi pribavljanja droge, odnosno sekundarni kriminalitet kompleksna je pojava koja obuhvaća veliki broj kaznenih djela i prekršaja. Počinitelji ovih kaznenih djela ujedno su i ovisnici o drogama koji su prisiljeni činiti kaznena djela, jer legalnom zaradom ne mogu zaraditi dovoljno kako bi nabavljali potrebnu supstancu. Najčešća kaznena djela koja ovisnici čine kako bi došli do droge jesu izravno pribavljanje droge krađom ili krađom recepata na koji ovisnici sami upisuju željenu supstancu te kaznena djela krađe, ucjene, provale i slično. Zanimljivo je istaknuti kako uhvaćeni počinitelji tvrde kako su kazneno djelo počinili isključivo zbog zadovoljenja potrebe za drogom, no sve je više zamjetno kako postoje i drugi razlozi koji najčešće uključuju želju da se stekne povoljniji status u društvu ovisnika te da se steknu veće zalihe droga.

Također, važno je napomenuti kako ovisnici koji čine kaznena djela izbjegavaju nošenje oružja te rijetko pribjegavaju nasilju kod počinjenja kaznenog djela. To se može pripisati primarnom motivu počinjenja djela, a to je pribavljanje droge i rješavanje apstinencijske krize, a ne želja da se drugome naudi (Singer i sur., 2002).

Goldstein (1985; prema Powell, 2011) također navodi kako počinitelji ovih kaznenih djela, a posebno ovisnici o heroinu, neće činiti nasilna kaznena djela, već će birati nenasilne načine dolaska do željenog cilja.

Važna karakteristika sekundarnog kriminaliteta i općeniti problem sekundarnog kriminaliteta je što se u opasnosti da postane žrtvom može naći bilo tko, neovisno o prethodnom poznanstvu počinitelja. U trenutku kada je počinitelj pod utjecajem droge ili je u stanju apstinencijske krize, žrtve njihovih kaznenih djela ne dolaze samo iz ovisničke populacije ili njihovih poznanika (Klarić, 2009).

8.3. Kaznena djela pomaganja kod zlouporabe droge

Kaznena djela pomaganja kod zlouporabe droge prvenstveno se odnose na nagovaranje druge osobe na eksperimentiranje s drogama te uvlačenje drugih u svijet droge što za sobom povlači i pomoć drugoj osobi u nabavljanju droge, upućivanje u načine upotrebe droge, pronalaženje mjesta za sigurno konzumiranje te pomaganje pri upotrebi droge. U početku upotrebe droga ovisnik se nalazi u fazi takozvanog „medenog mjeseca“ te svojim prijateljima želi pomoći da i oni iskuse osjećaj koji im droga donosi. U kasnijim fazama uvođenje u svijet droga zapravo

uključuje traženje osoba kojima će se prodavati droga s ciljem zarade za održavanje vlastitih potreba povezanih s konzumacijom droge (Singer i sur., 2002).

8.4. Kaznena djela ilegalne distribucije droga

Kao što je već ranije navedeno trgovina drogama nikada nije ograničena isključivo na jednu zemlju pa je problem ilegalne trgovine drogama zapravo međunarodni problem. Sve je to rezultiralo brojnim konvencijama i strategijama sprječavanja zlouporabe droga od čega Petković (2009) izdvaja Jedinственu konvenciju o opojnim drogama iz 1961. godine i Konvenciju UN-a protiv nedozvoljenog prometa opojnim drogama i psihotropnim tvarima iz 1988. godine.

Milivojević (2008) navodi kako je trgovina drogom jedna od najbitnijih sastavnica organiziranog kriminala koja, uz trgovinu ljudima i oružjem, čini jednu od najprofitnijih i najbrojnijih ilegalnih trgovina u svijetu. Sukladno tome, tržištu droga nije lako ući u trag. Kao i svako ilegalno tržište, tržište droga ima svoje uhodane rute, trgovine te hijerarhijske strukture čija je logistička organizacije veoma jaka, a njeni članovi imaju pomagače u raznim strukturama društva. Sve to otežava otkrivanje tržišta droga i ljudi uključenih u distribuciju droga.

Glavni organizatori ilegalne trgovine drogama nisu ovisnici i za njih je to isključivo roba koja im donosi veliki profit. Oni nisu potrošači vlastitih proizvoda, već isključivo isporučuju drogu uvoznicima i distributerima droge. Uvoznici i distributeri velikom većinom nisu ovisnici, no ima onih koji su bili ovisnici, preprodavali drogu, a sada su se uzdigli na hijerarhijskoj ljestvici. Ulični preprodavači su i ovisnici o drogama koji najčešće preprodaju drogu kako bi zaradili i zadovoljili svoje potrebe za uzimanjem droge (Singer i sur., 2002).

Govoreći o uhićenjima osoba koje se bave preprodajom droge, policijske statistike govore kako su najčešće uhićene „sitne ribe“, odnosno ulični preprodavači, dok veliki akteri uglavnom ostaju nepoznati policiji i nikada ih se ne uhvati, a to mogu zahvaliti hijerarhijskoj strukturi trgovine i distribucije droge. To znači da svatko u hijerarhijskoj strukturi u pravilu poznaje onoga neposredno iznad sebe od koga nabavlja drogu te onoga neposredno ispod sebe kojem prodaje drogu (Singer i sur. 2002).

Izvješće EMCDDA za 2018. godinu navodi kako su ilegalna tržišta droga složeni sustavi proizvodnje i distribucije, a priroda tržišta droga otežava njegov nadzor. Također, kao jedan od rastućih problema navodi se i tržište droga na internetu gdje se prodavači i kupci droga služe raznim tehnologijama s ciljem zaštite identiteta.

EMCDAA izvješće za 2018. godinu također navodi kako proizvodi od kanabisa čine najveći udio (38%) na europskom tržištu droga, a njihova je vrijednost procijenjena na najmanje 9,3 milijarde eura. Najčešći opioid na europskom tržištu droga je heroin, a njegova vrijednost procijenjena je na najmanje 6,8 milijardi eura. No, količine zaplijenjenog heroina se smanjuju.

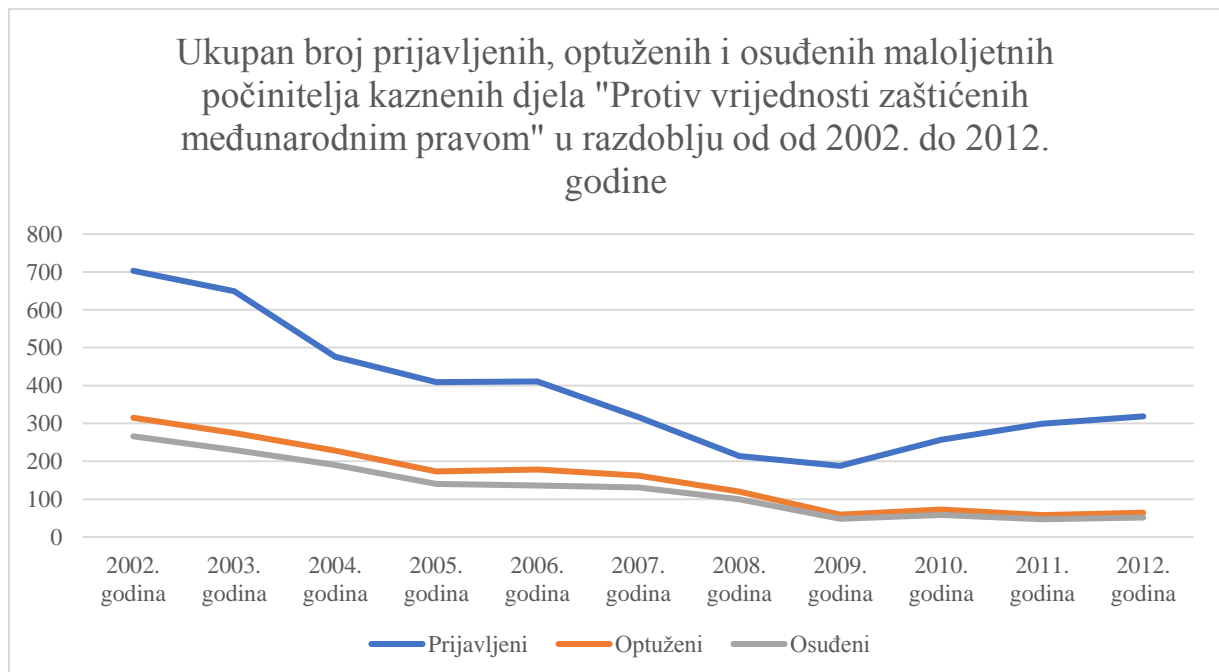
9. Analiza podataka Državnog zavoda za statistiku vezanih uz kaznena djela zlouporabe droga od 2002. do 2012. godine

U svrhu analize podataka korištene su službene statistike Državnog zavoda za statistiku za razdoblje od 2002. do 2012. godine. S obzirom da je primarni fokus ovog diplomskog rada na analizi dobi počinitelja kaznenih djela vezanih uz uporabu droge, godine nakon 2012. nisu uključene u ovu analizu, zbog toga što je Državni zavod za statistiku od 2013. godine pa na dalje prestao objavljivati podatke o dobi počinitelja kaznenih djela vezanih uz zlouporabu droge.

Također, analiza podataka obuhvaća trinaestu glavu starog Kaznenog zakona koja se odnosi na kaznena djela „Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom“ te stavak 1. članka 173. starog Kaznenog zakona „Zlouporaba opojnih droga“ koji glasi: Tko neovlašteno posjeduje tvari ili pripravke koji su propisom proglašeni opojnim drogama, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine (Kazneni zakon, NN 110/1997, 27/1998, 129/2000, 51/2001, 111/2003, 105/2004, 84/2005, 71/2006, 110/2007, 152/2008, 57/2011).

9.1. Ukupan broj prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom"

Graf 3. Ukupan broj prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom" u razdoblju od 2002. do 2012. godine

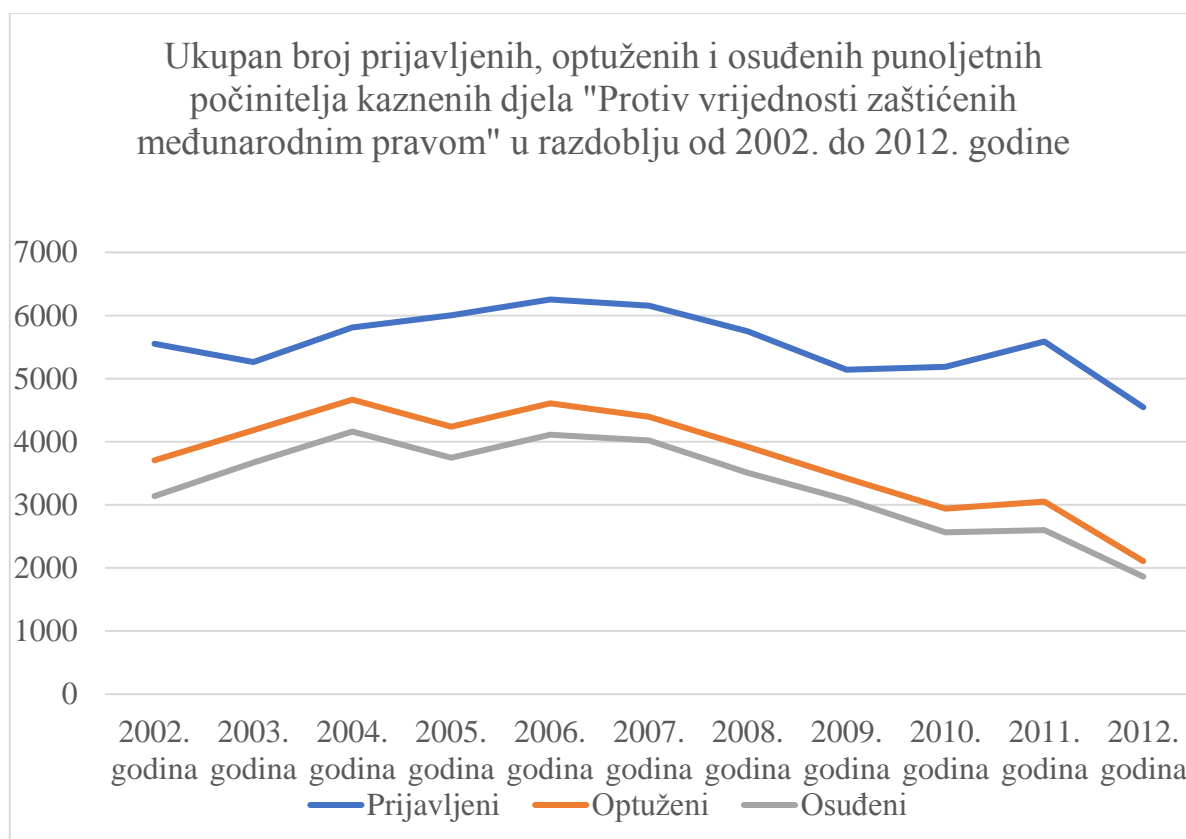

(Državni zavod za statistiku [DZS], 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)

Govoreći o ukupnom broju prijavljenih maloljetnih počinitelja za kaznena djela „Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom“ može se primijetiti postepen pad prijave od 2002. do 2009. godine kada broj prijavljenih maloljetnih počinitelja bilježi postepen porast. Broj optuženih i osuđenih maloljetnih počinitelja također bilježi postepen pad od 2002. do 2009. godine, a zatim se broj optužbi i osuda relativno stabilizira. U okviru glave „Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom“ najviše kaznenih djela počinjeno je iz domene članka 173. „Zlouporaba opojnih droga“. U veoma malom broju pojavljuju se djela iz članka 174. „Rasna i druga diskriminacija“ te iz članka 177. „Protuzakonito prebacivanje osoba preko državne granice“.

9.2. Ukupan broj prijavljenih, optuženih i osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom"

Graf 4. Ukupan broj prijavljenih, optuženih i osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom" u razdoblju od 2002. do 2012. godine

(DZS, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)

Broj prijavljenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela „Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom“ relativno je stabilan kroz godine te se brojke kreću od oko 5000 do

6000 prijava godišnje. 2012. godine bilježi se značajan pad u broju prijava što se može pripisati novom Kaznenom zakonu iz 2013. godine i postepenoj promjeni sudske prakse. Broj optužbi i osuda također je relativno stabilan kroz godine da bi se u 2012. godini također zabilježio pad. Kao i kod maloljetnih počinitelja, kaznena djela koja se najviše pojavljuju u okviru ove glave su kaznena djela iz članka 173. „Zloupotrebavanje opojnih droga“. Kod punoljetnih počinitelja pojavljuju se i kaznena djela iz članka 155. „Genocid“, članka 158. „Ratni zločin protiv civilnog stanovništva“, članka 174. „Rasna i druga diskriminacija“, članka 177. „Protuzakonito prebacivanje osoba preko državne granice“ i slično. No, navedena kaznena djela pojavljuju se u puno manjoj mjeri s obzirom na kazneno djelo „Zloupotrebavanje opojnih droga“.

9.3. Ukupan broj osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenog djela "Zloupotrebavanje opojnih droga" (članak 173., stavak 1)

Graf 5. Ukupan broj osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenog djela "Zloupotrebavanje opojnih droga" (članak 173., stavak 1) u razdoblju od 2002. do 2012. godine

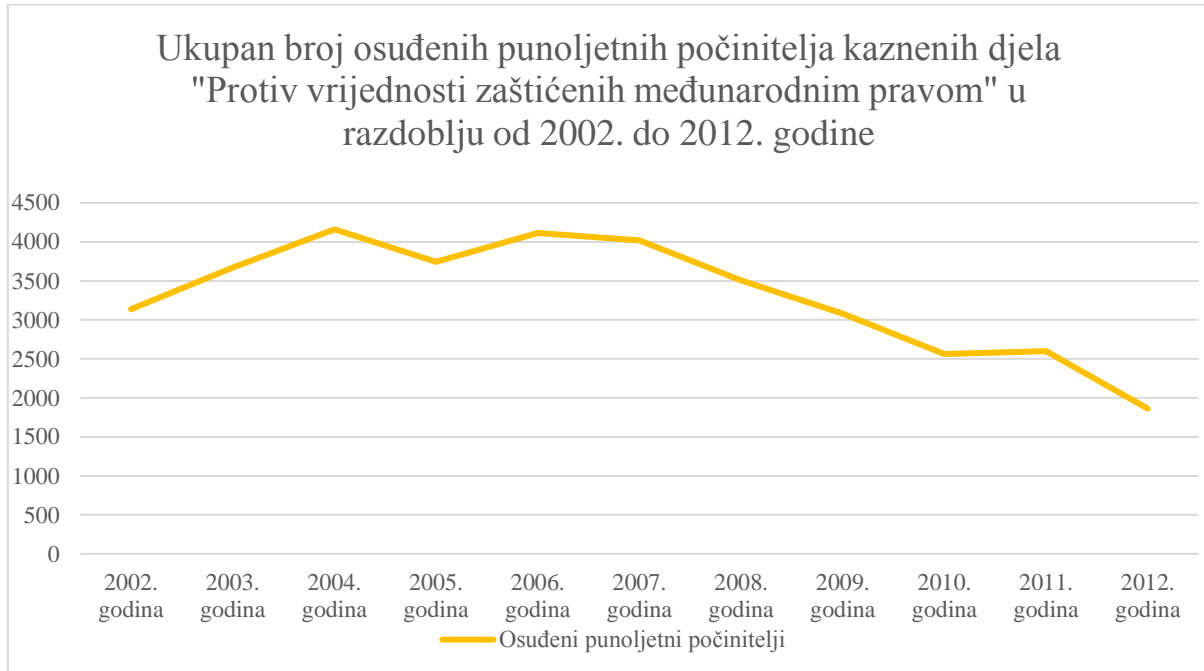

(DZS, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)

Broj osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenog djela "Zloupotrebavanje opojnih droga" (članak 173., stavak 1) 2005. godine bilježi značajan pad, relativno je stabilan do 2009. godine kada se opet može zamijetiti pad u ukupnom broju osuda.

9.4. Ukupan broj osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom"

Graf 6. Ukupan broj osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom" u razdoblju od 2002. do 2012. godine

(DZS, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)

Broj osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom", kao što je već ranije navedeno, relativno je stabilan kroz godine i kreće se od oko 3000 do 4000 osuđenih počinitelja godišnje. 2012. zamjećuje se pad broja osuda što može biti posljedica postepene promjene sudske prakse potaknute promjenama u Kaznenom zakonu.

9.5. Prosječan broj osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenog djela "Zloupotreba opojnih droga" (članak 173., stavak 1) po dobnim skupinama

Graf 7. Prosječan broj osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenog djela "Zloupotreba opojnih droga" (članak 173., stavak 1) po dobnim skupinama u razdoblju od 2002. do 2012. godine

(DZS, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)

Analizirajući prosječan broj osuđenih maloljetnih počinitelja za kaznena djela "Zloupotreba opojnih droga" (članak 173., stavak 1) može se primijetiti porast prosječnog broja sukladno dobnim skupinama. Kao što je ranije navedeno, LeBlanc i Frechette (1989; prema Farrington i sur., 2014) navode kako se koristeći službene statistike dolazi rezultata od 14.6 godina kao dobi u kojoj nečija kriminalna karijera počinje. Može se reći kako podaci Državnog zavoda za statistiku odgovaraju ovome istraživanju. No, kada se uzme u obzir da hrvatsko zakonodavstvo maloljetnike smatra kazneno odgovornima od 14 godine te nema podataka o kaznenim djelima vezanim za zloupotrebu droga maloljetnika mlađih od 14 godina, postavlja se pitanje kako odrediti u kojoj dobi maloljetnici zapravo kreću činiti kaznena djela.

Piquero i sur. (2008) navode kako je početak činjenja kaznenih djela između 8. i 14. godine života, a govoreći u kontekstu Republike Hrvatske tome u prilog ide i podatak Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, naveden ranije u tekstu, kako je najmlađa liječena osoba 2016. godine imala 13 godina, dok je 2013. godine najmlađa liječena osoba imala tek 8 godina.

Govoreći o dobi počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga, veoma je važno osvrnuti se na karakteristike dobni skupina koje mogu utjecati na početak i nastavak zlouporabe droga. Maloljetnike od 14 do 17 godina obilježava vrijeme adolescencije koje je prepuno promjena, kritično i u kojem zlouporaba droga najčešće počinje (Knez, 2014; Zrilić, 2016). Također, u vrijeme adolescencije dolazi do neurobioloških, interpersonalnih i društvenih promjena koje mogu potaknuti početak uporabe sredstava ovisnosti (Brown i sur., 2015). Berk (2008) naglašava kako uporaba sredstava ovisnosti za adolescente odražava jaku znatiželju za ponašanja koje vide od odraslih. Naime, adolescenti gledaju odrasle kako piju kavu, puše, piju alkohol kako bi se zabavili te koriste različita sredstva kako bi se smirili ili opustili. Također, veliku opasnost predstavlja odobravanje i pozitivan stav odraslih o sredstvima ovisnosti i njihovoj zlouporabi. No, pravi problem dolazi kada znatiželja preraste u zlouporabu. Berk (2008) naglašava kako adolescenti koji zlopotrebljavaju drogu iskazuju impulzivni stil ponašanja koji je prisutan još u ranom djetinjstvu. Osim impulzivnosti, na nastavak zlouporabe droga može utjecati niz čimbenika kao što su niski socioekonomski status, nedostatak roditeljske privrženosti, zlostavljanje i zanemarivanje, loš školski uspjeh, osjećaj inferiornosti, nedostatak samopoštovanja i slično (Telebak i sur., 2017; Zrilić, 2016). Jedan od najvažnijih čimbenika koji može potaknuti zlouporabu sredstava ovisnosti, a koji je u toj dobi posebno važan, je utjecaj vršnjaka. Jedna od važnih karakteristika adolescencije je svadljivost s roditeljima, česte promjene raspoloženja, a posljedično i smanjeno provođenje vremena s obitelji. Sukladno tome, raste utjecaj, ali i pritisak vršnjaka koji može biti ključna prekretnica za zlouporabu sredstava ovisnosti (Berk, 2008).

Prihvaćenost od strane vršnjaka, popularnost i privrženost prijateljima imaju veliki utjecaj na razvoj u adolescenciji (Marić, 2015). Ukoliko nedostaje prihvaćenosti od strane vršnjaka i privrženosti prijateljima, adolescenti su skloni promjeni ponašanja sukladno onome što vjeruju da vršnjaci od njih žele, a to uključuje i zlouporabu sredstava ovisnosti.

Berk (2008) naglašava kako omogućavanje i ohrabivanje korištenja sredstava ovisnosti može predvidjeti zlouporabu droga. Što više prijatelja koristi drogu, to je vjerojatnije da će ih adolescent također koristiti (Marić, 2015).

Prelazak iz srednje škole na fakultet također predstavlja rizik za početak zlopotrebe sredstava ovisnosti, jer se pojedinci suočavaju s novim izazovima, mijenjaju se rasporedi, zadaće i obaveze, a društvo u kojem su do sada bili mijenja se, a u nekim slučajevima i raspada (Cho i sur., 2015; Derefinko i sur., 2016; Skidmore i sur., 2016; prema Pilatti, Read i Pautassi, 2017). Slična situacija događa se i maloljetnicima na prijelazu iz osnovne u srednju školu pa stoga i to može predstavljati rizik za početak zlouporabe sredstava ovisnosti.

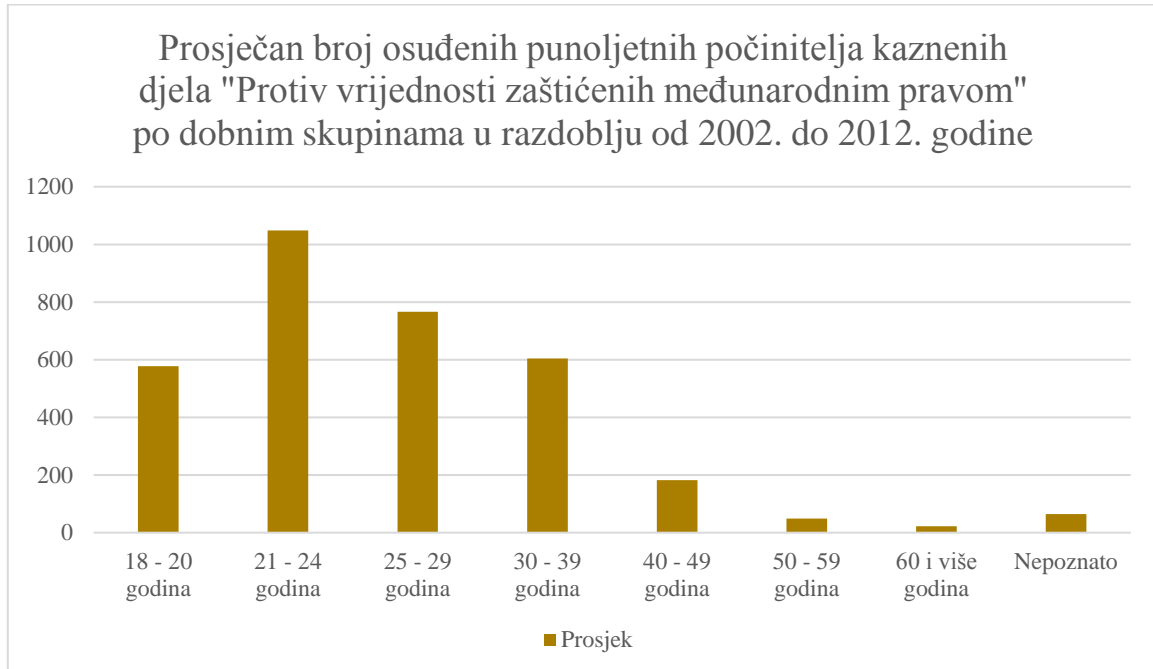
Posebno je važno istaknuti kako rani početak uporabe sredstava ovisnosti kao što su alkohol, duhan i marihuana vodi ka većoj mogućnosti razvoja ovisnosti o drogama (Baumeister i Tossman, 2005; Hingson i sur., 2006; Dawson i sur., 2008; Hall i Degenhardt, 2009; Kendler i sur., 2013; prema Pilatti, Read i Pautassi, 2017)¹¹. Također, zlouporaba sredstava ovisnosti u ovoj dobi može ometati normalan razvoj mozga, negativno utjecati na stjecanje odgojno-obrazovnih i društvenih vještina potrebnih za uspješno funkcioniranje u odrasloj dobi (Masten i sur., 2009; Squeglia i sur., 2009; Goriounova i Mansvelder, 2012; prema Pilatti, Read i Pautassi, 2017). Navedeni negativni utjecaji zlouporabe droga mogu otežati osobi izlazak iz ovisničkih ponašanja, smanjiti repertoar mogućih ponašanja pa ti pojedinci nastavljaju zloupotrebljavati sredstva ovisnosti i kasnije u životu.

No, kao što je ranije navedeno, ne nastavljaju svi činiti kaznena djela, točnije zloupotrebljavati sredstva ovisnosti. Do toga dolazi zbog određenih osobnih karakteristika, prestanka znatiželje za isprobavanjem ponašanja koja čine odrasli, preuzimanje uloge odraslih, a posljedično i manjka prilika za zlouporabu sredstava ovisnosti. Kod nekih pojedinaca prevlada pozitivno okruženje te oni ostaju bez loših utjecaja vršnjaka i loših ponašanja za oponašanje (Moffit, 1993).

¹¹ <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2017.01452/full>. Pristupljeno 10. kolovoza 2018.

9.6. Prosječan broj osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom" po dobnim skupinama

Graf 8. Prosječan broj osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom" po dobnim skupinama u razdoblju od 2002. do 2012. godine

(DZS, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)

Iz grafa se može vidjeti kako kaznena djela vezana uz zlouporabu droga u najvećoj mjeri čine počinitelji u dobi od 21. do 24. godine, a nakon 39. godine života može se zamijetiti značajan pad prosječnog broja počinitelja.

Takve brojke ponovno otprilike odgovaraju navedenim podacima koji govore da je kraj nečije kriminalne karijere između 20. i 29. godine života te da tek nekolicina počinitelja nastavlja činiti kaznena djela i nakon 30. godine života (Piquero i sur., 2008).

Govoreći o specifičnostima dobnih skupina do 30. godine života, i dalje su aktualni određeni problemi koji se javljaju u adolescenciji. Zlouporaba sredstava ovisnosti ostaje problem i u ranoj odrasloj dobi (Berk, 2008). Kao što je ranije navedeno, prelazak iz srednje škole na fakultet može biti rizičan za zlouporabu sredstava ovisnosti. Uzimajući u obzir mlade koji na fakultet odlaze u drugi grad te u potpunosti mijenjaju dnevnu rutinu te odlaze od obitelji i prijatelja, taj se rizik čini još većim.

Govoreći o prelasku na fakultet kao riziku za zlouporabu sredstava ovisnosti, Nelson, Van Ryzin i Dishion (2015) navode kako i nepohađanje fakulteta može biti rizik za zlouporabu sredstava ovisnosti.

Berk (2008) naglašava kako je za mlade u dobi od 20 do 30 godina karakteristično da trajno napuštaju roditeljski dom i teže ka pronalasku partnera te zajedničkom životu i obitelji. No, to je također vrijeme kada mladi često mijenjaju partnere i prekidaju veze pa je to i doba kada usamljenost dostiže svoj vrhunac. Ukoliko su zaposleni teže stvaranju prijateljstava među kolegama te razvijaju profesionalne vještine i kvalifikacije koje im mogu pomoći u budućem radu. Ukoliko se radi o pojedincu koji je impulzivan, niskog samopoštovanja i osjeća se inferiorno naspram drugih, teže će pronaći posao i partnera. Usamljenost i dosada mogu biti okidači za nastavak zlouporabe droga.

Važna karakteristika ovih dobnih skupina je i konstrukcija slike o sebi u odraslome svijetu te pronalazak mentora koji olakšava ostvarenje te slike (Berk, 2008). Ukoliko je slika o sebi nejasna, a mentor je osoba koja i sama zloupotrebljava sredstva ovisnosti, veća je vjerojatnost da će se mlada osoba upustiti u takva ponašanja ili nastaviti s njima ukoliko je i već ranije zloupotrebljavala sredstva ovisnosti.

Pokazalo se da na smanjenje činjenja kaznenih djela pozitivan utjecaj ima brak, odnosno podržavajući bračni partner (Sampson i Laub,). Kasne dvadesete otprilike označavaju dob kada ljudi stupaju u brak pa to može objasniti smanjenje pojave zlouporabe droga u toj životnoj dobi.

Loeber, Farrington i Petechuk (2014)¹² navode kako se vrlo malo zna zašto maloljetni počinitelji kaznenih djela nastavljaju činiti kaznena djela i u odrasloj dobi te koji čimbenici utječu na to. Počinitelji kaznenih djela od 18 do 24 godine sličniji su maloljetnim počiniteljima, nego odraslima u odnosu na kaznena djela koja čine, sazrijevanje te životne okolnosti. Kao što je navedeno ranije, neki od problema koji se javljaju u adolescenciji i dalje su aktualni i u ovoj životnoj dobi.

Berk (2008) navodi kako je jedna od karakteristika životne dobi od 30 godina pa nadalje, procjenjivanje trenutnog životnog statusa, svog zadovoljstva s njime te poduzimanje određenih koraka kao bi se zadovoljstvo povećalo. Ta procjena može biti razlog zbog kojeg se zloupotreba droga u ovoj životnoj dobi opada. Također, u ovoj dobi širi se obiteljski i radni život, a upravo su to područja koja donose sigurnost u život pojedinca. Kao što je ranije navedeno, karijera i brak su događaji koji mogu utjecati na prekid postojećih delinkventnih aktivnosti (Farrington i Ttofi, 2014).

¹² <https://www.nij.gov/topics/crime/Pages/delinquency-to-adult-offending.aspx>. Pristupljeno 17. kolovoza 2018.

Životne dobi od 40 godina pa nadalje karakterizira fizičko slabljenje, manjak prilika za činjenje kaznenih djela, smanjenje impulzivnosti pa upravo te promjene, kao što je ranije navedeno, mogu imati pozitivan utjecaj na smanjenje zlouporabe droga u kasnijoj životnoj dobi (Farrington, 2005).

10. Prevencijske strategije temeljene na saznanjima o kriminalnoj karijeri

Blumstein i sur. (1986; prema Doležal, 2009) i Piquero, Farrington i Blumstein (2007) navode strategije kontroliranja kriminaliteta proizašle iz saznanja o kriminalnoj karijeri:

1. Opća prevencija,
2. Modificiranje kriminalne karijere
3. Onesposobljavanje zatvaranjem

Strategije opće prevencije usmjerene su na reduciranje broja osoba koje još uvijek nisu počinile kazneno djelo, a mogle bi (Blumstein i sur., 1986). Kako bi se taj broj uspješno reducirao potrebna su znanja o indikatorima za početak činjenja kaznenih djela kod počinitelja koji imaju visoku razinu učestalosti u činjenju kaznenih djela i znanja o već uspješnim preventivnim intervencijama koje reduciraju broj onih koji započinju s činjenjem kaznenih djela.

Važnim indikatorima za činjenje kaznenih djela pokazali su se i razni sociodemografski podaci kao što su spol, dob, rasa, mjesto stanovanja i slično, ali i neki obiteljski čimbenici poput počinitelja kaznenih djela unutar obitelji te loša kontrola djeteta. Kao jedan od najznačajnijih čimbenika pokazala se dob (Blumstein i sur., 1986). Kao što je ranije istaknuto, početak činjenja kaznenih djela je otprilike između 8. i 14. godine života (Piquero i sur., 2008) pa je utvrđivanje optimalne dobi za početak preventivne intervencije jedna od najvažnijih zadaća. Ukoliko je preventivna intervencija nastupila prerano, djeca u riziku mogu biti pogrešno identificirana, a ukoliko je do preventivne intervencije došlo prekasno, šanse za uspjeh preventivne intervencije biti će smanjene (Blumstein i sur., 1986).

Modificiranje nečije kriminalne karijere odnosi se na smanjenje učestalosti činjenja kaznenih djela, skraćivanje trajanja kriminalne karijere te reduciranje činjenja teških kaznenih djela (Blumstein i sur., 1986; prema Doležal 2009). Ove strategije odnose se na pojedince koji su već identificirani kao počinitelji kaznenih djela pa se uspješnost ovih strategija mjeri brojem počinitelja koji su ponovno uhićeni ili ponovno osuđeni u određenom periodu, točnije uspješnost ovih strategija mjeri se kroz stopu recidivizma (Blumstein i sur., 1986). U ove strategije spada i penološki tretman, alternativne sankcije, poslijepenalna potpora te zapošljavanje i edukacija zatvorenika (Doležal, 2009).

Onesposobljavanje zatvaranjem prevencijska je strategija koja se temelji na pretpostavkama o broju kaznenih djela koja se ne bi počinila ukoliko je počinitelj u zatvoru (Blumstein i sur., 1986; prema Doležal, 2009). Ova strategija temelji se na tome da pojedinac ne može počiniti kazneno djelo ukoliko se nalazi u zatvoru. No, počinitelj može nastaviti činiti kaznena djela

unutar institucije ili utjecati na nekoga izvana da čini kaznena djela što pobija učinak zatvaranja (Blumstein i sur., 1986).

Od svih preventivnih strategija koncept kriminalne karijere najviše pažnje posvećuje upravo zatvaranju (Piquero i sur., 2007).

Učinci zatvaranja mogu se podijeliti na kolektivne i selektivne (Blumstein i sur., 1986).

Kolektivni učinci zatvaranja imaju primarno retribucijski cilj. Oni se temelje na jednakosti svih pojedinaca pred zakonom što znači da svatko tko je počinio kazneno djelo mora biti kažnjen odlaskom u zatvor. No, kao što je napomenuto i ranije, činjenica da se netko nalaz u zatvoru ne mora značiti da više ne čini kaznena djela.

Ovaj pristup vodi ka rastu populacije u zatvorima što ima negativan učinak na cjelokupni zatvorski sustav (prenapučenost, pritisak na osiguranje, službu tretmana i slično) (Blumstein i sur., 1986; prema Doležal, 2009).

Selektivno zatvaranje usmjereno je na počinitelja i razlike među počiniteljima kaznenih djela i usmjereno je na identificiranje onih pojedinaca koji predstavljaju najveći rizik za zajednicu (Piquero i sur., 2007).

Selektivno zatvaranje razlikuje visokorizične počinitelje od onih niže rizičnih pa tako za visokorizične počinitelje predlaže zatvorsku kaznu, a za one rizične počinitelje predlaže alternativne sankcije. Alternativnim sankcijama smatraju se one sankcije koje predstavljaju alternativu neprekidnom boravku u instituciji, odnosno one koje se izvršavaju u sredini u kojoj počinitelj boravi (Ricijaš, 2012; prema Ostojić, 2017).

Prednost selektivnog zatvaranja je u rasterećenju zatvorskog sustava, no poteškoće se javljaju u određivanju rizičnosti pojedinog počinitelja (Blumstein i sur., 1986; prema Doležal, 2009).

10.1. Prevencija zlorabe droga u Republici Hrvatskoj

Trenutne preventivne strategije zlorabe droga opisane su u Nacionalnoj strategiji suzbijanja zlorabe droga za godine od 2012. do 2017. te u Nacionalnom akcijskom planu suzbijanja zlorabe droga u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. do 2017 (Ured za suzbijanje zlorabe droga, 2018)¹³.

Osnovni cilj Nacionalnog akcijskog plana je osiguravanje odgovornosti za provedbu nacionalne politike borbe protiv ovisnosti te uspostava učinkovitog pristupa suzbijanju droge kako na

¹³ <https://drogeiovisnosti.gov.hr/dokumenti/10>. Pristupljeno 15. svibnja 2018.

nacionalnoj, tako i na lokalnoj razini. Akcijski plan temelji se na ciljevima Nacionalne strategije suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2012. do 2017. godine.

Ciljevi Nacionalne strategije uključuju sprječavanje i smanjivanje zlouporabe droga posebice među mladima i djecom, smanjiti razmjere zlouporabe droga i zdravstvene probleme koji iz toga proizlaze, smanjiti dostupnost droga i kriminal vezan uz droge, unaprijediti sustav za borbu protiv ovisnosti. Kako bi se ciljevi ostvarili u planu je razvijati programe prevencije ovisnosti, preventivne programe na razini lokalnih zajednica, razviti adekvatan tretmana ovisnika kroz sve sustave (zdravstveni, socijalni i kazneni) te poticati učinkovitu politiku suzbijanja droga (Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2012. do 2017. godine).

Sukladno navedenome Nacionalna strategija predviđa sedam područja rada na suzbijanju zlouporabe droga, a to su (Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2012. do 2017. godine):

1. Smanjenje potražnje droga koje uključuje i prevenciju ovisnosti djece i mladih na svim razinama (univerzalne, selektivne i indicirane), prevenciju ovisnosti na razini lokalne zajednice, prevenciju ovisnosti na radnom mjestu, liječenje i psihosocijalni tretman, smanjenje šteta nastalih zlouporabom droga te resocijalizaciju i društvenu reintegraciju ovisnika.
2. Smanjenje ponude droga koje uključuje i suzbijanje ponude i dostupnosti droga, suzbijanje ilegalne proizvodnje i prometa droga te kaznenu politiku vezanu uz droge.
3. Edukacija.
4. Nacionalni informacijski sustav koji uključuje praćenje, istraživanja i evaluaciju stanja zlouporabe droga.
5. Koordinacija između različitih sustava i institucija.
6. Međunarodna suradnja.
7. Financijska sredstva za provedbu nacionalne strategije.

Uspoređujući Nacionalnu strategiju sa statističkim podacima Državnog zavoda za statistiku o broju i dobi počinitelja kaznenih djela vezanih uz droge može se zaključiti kako Nacionalna strategija svjesno prati problematiku zlouporabe droga kod djece i mladih. U Nacionalnoj strategiji fokus je stavljen upravo na zaštitu djece i mladih, prepoznata je i zajednica kao važan čimbenik u razvoju djece i mladih, a naglasak je stavljen i na potrebu za preventivnim programima na svim razinama prevencije (univerzalna, selektivna i indicirana). Prepoznata je i

potreba za multidisciplinarnošću timova koji se bave ovim problemom, ali i potreba za suradnjom i većom koordinacijom različitih institucija i sustava, a sukladno tome stavljen je i naglasak na pružanje adekvatnog tretmana ovisnicima u svim sustavima i institucijama koje se time bave. Također, prepoznata je i važnost međunarodne suradnje s obzirom na to da, kao što je ranije navedeno, zlouporaba droga nije problem isključivo na nacionalnoj razini, već je to međunarodni problem.

Međutim, unatoč adekvatno postavljenim ciljevima i zadacima te adekvatno prepoznavanju problema zlouporabe droga, postavlja se pitanje koliko se ti zadaci u realitetu provode, provode li se preventivni programi adekvatno i s adekvatnom populacijom, je li se poboljšala suradnja između različitih sustava i institucija te koliko je uspješno ostvarena međunarodna suradnja.

Uspoređujući preventivne strategije zlouporabe droga opisane u Nacionalnoj strategiji i u Nacionalnom akcijskom planu s preventivnim strategijama proizašlim iz saznanja o kriminalnoj karijeri vidljivo je kako su preventivne strategije usmjerene na opću prevenciju i modificiranje nečije kriminalne karijere. Opća prevencija ogleda se u ciljevima kao što su edukacija, smanjenje dostupnosti droga na tržištu, zaštita djece i mladih na svim preventivnim razinama, suradnja između različitih sustava i institucija, smanjenje kriminaliteta povezanog s drogama i slično.

Modifikacija kriminalne karijere vidljiva je kroz omogućavanje adekvatnog tretmana ovisnika u svim sustavima te njihovu resocijalizaciju i reintegraciju u društvo.

Modifikacija kriminalne karijere se u zatvorima u Republici Hrvatskoj provodi kroz posebne programe tretmana namijenjenih ovisnicima kao što su KLO (klub liječenih ovisnika) i PORTOs („Prevencija ovisničkog recidiva treningom i osnaživanjem“), a modifikacija se ostvaruje i općim programima tretmana kao što su obrazovanje i rad unutar institucije¹⁴.

Govoreći o preventivnim strategijama onesposobljavanja kroz zatvaranje, važno je istaknuti kako u Republici Hrvatskoj djeluje selektivno zatvaranje. Počiniteljima kaznenih djela sud može izreći i alternativne sankcije.

Izvršenje alternativnih sankcija provodi probacijska služba, koja izvršava dvije sankcije u zajednici, a to su rad za opće dobro i uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom (Ostojić, 2017). Maloljetnicima se kao alternativna sankcija može izreći odgojna mjera pojačane brige i nadzora

¹⁴ <https://pravosudje.gov.hr/vijesti/uprava-za-zatvorski-sustav-sektor-tretmana/14279>

Pristupljeno 25. kolovoza 2018.

čije izvršenje nadgleda Centar za socijalnu skrb (Ricijaš, Jeđud Borić, Lotar Rihtarić, Mirosavljević, 2014).

10.2. Smjernice za buduće preventivne strategije

Analizom podataka DZS-a dobivene su konkretne brojke vezane uz prosječan broj počinitelja kaznenih djela zlouporabe droga i njihovu dob. Kao rizični čimbenici za zlouporabu sredstava ovisnosti u adolescenciji, ali i kasnije, pokazali su se impulzivnost, znatiželja, nedostatak roditeljske privrženosti, zlostavljanje i zanemarivanje u obitelji, loš školski uspjeh, osjećaj inferiornosti, nedostatak samopoštovanja, veliki životni događaji poput prelaska iz osnovne u srednju školu ili iz srednje škole na fakultet te utjecaj vršnjaka, kao jedan od najizazovnijih čimbenika u toj dobi. Također, veliki rizik za početak zlouporabe droga predstavlja pozitivan stav odraslih o zlouporabi sredstava ovisnosti. Uzimajući u obzir sve navedeno postavlja se pitanje kako prevenirati zlouporabu sredstava ovisnosti.

Važno je istaknuti i pitanje primjerene dobi za provođenje pojedinih preventivnih intervencija. Kao što je ranije naglašeno dob se pokazala jednim od najvažnijih čimbenika za činjenje kaznenih djela (Blumstein i sur., 1986).

UNODC donosi Međunarodne standarde prevencije zlouporabe droga (UNODC, 2013, 2015)¹⁵ u kojima govori o učinkovitim preventivnim intervencijama u različitim fazama djetetovog života.

Ovisnost ne pogađa samo pojedinca. Ona ima posljedice i na njegovu obitelj, prijatelje i okolinu (Knez, 2014). S obzirom da navedeni rizični čimbenici dolaze upravo iz tih važnih područja u životu pojedinca, preventivne akcije trebale bi biti usmjerene i na njih.

Govoreći o važnosti prevencije zlouporabe droga, UNODC govori o učinkovitim intervencijama koje podržavaju zdrav i siguran razvoj djece. Tako se kao učinkovite intervencije u ranom djetinjstvu, točnije u predškolskoj dobi, spominju razvoj socijalnih i kognitivnih vještina koje uključuju poboljšanje kognitivnih, socijalnih i jezičnih vještina djece, pružanje podrške djeci, odgajateljima i roditeljima, ali i educirani provoditelji. U kontekstu dobivenih rezultata analizom podataka DZS-a, važno bi bilo i učinkovito prepoznati

¹⁵https://www.unodc.org/documents/prevention/UNODC_2013_2015_international_standards_on_drug_use_prevention_E.pdf Pristupljeno 15. kolovoza 2018.

impulzivnost kod djece, a pružanjem podrške utjecati na osjećaj inferiornosti i razvoj samopoštovanja kod djece.

Govoreći o obitelji kao važnoj strukturi unutar pojedinčevog života, kao rizični čimbenici ističu se zlostavljanje i zanemarivanje, nedostatak privrženosti, konzumacija sredstava ovisnosti unutar obitelji te pozitivni stavovi i odobravanje konzumacije sredstava ovisnosti. Uzimajući u obzir navedeno, preventivne akcije trebale bi se usmjeriti i na roditelje. Institucije u kojima djeca provode najviše vremena, a to su dječji vrtići i škole, trebale bi učinkovitije prepoznavati znakove zlostavljanja i zanemarivanja kod djeteta, a roditeljima bi se trebali isticati negativni učinci konzumiranja sredstava ovisnosti pred djecom.

UNODC (2013, 2015) naglašava kako bi se u srednjem djetinjstvu intervencije trebale usmjeriti upravo na roditelje i promovirati privrženost roditelja i djece, ali i pružiti podršku roditeljima u discipliniranju djece. Osim promoviranja privrženosti između roditelja i djeteta, ističe se i promocija privrženosti školi.

Zajednica također ima važnu ulogu u prevenciji zlouporabe droga. Jedan od ciljeva Nacionalne strategije suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2012. do 2017. godine je i ograničavanje dostupnosti droga. Ovdje bi važnu ulogu trebali imati važni članovi zajednice i institucije u zajednici koji bi edukacijom trebali podizati svijest svojih članova o štetnosti zlouporabe droga za djecu, ali i cijelu zajednicu. Također, zajednice koje odobravaju i imaju pozitivne stavove prema konzumaciji droga imaju negativne utjecaje na svoje članove. Isto kao i kod roditelja, važno je educirati članove i isticati negativne posljedice koje takvo odobravanje nosi.

Veliku važnost u životu zajednice, ali i djeteta ima škola. UNODC (2013, 2015) ističe kako bi i djelatnici škole trebali proći edukaciju s ciljem usvajanja jasnih odgovora na neprihvatljiva ponašanja i isticanja prihvatljivih ponašanja, promovirati privrženost školi te smanjiti dostupnost sredstava ovisnosti u školi.

Govoreći o utjecaju vršnjaka koji je najizraženiji u vrijeme adolescencije UNODC (2013, 2015) ističe razvoj osobnih i socijalnih vještina pojedinca koje će mu pomoći pri odupiranju vršnjačkom pritisku, promoviranje i podržavanje privrženosti školi, uključenost učenika u aktivnosti škole, ali i uvođenje pozitivnih modela u živote adolescenata koji će im pružiti podršku i potrebnu edukaciju.

Također, rad na samopouzdanju, osjećaju inferiornosti i impulzivnosti osobito je važan u ovome razdoblju. Kao što je ranije navedeno, adolescenti su skloni promjeni ponašanja sukladno onome što vjeruju da vršnjaci od njih žele, a ta sklonost biti će još veća ukoliko pojedinci djeluju

nepromišljeno (impulzivno), imaju osjećaj inferiornosti naspram svojih vršnjaka, a samopouzdanje stječu odobravanjem od strane svojih vršnjaka.

11. Zaključak

Droge predstavljaju jedan od najvećih problema današnjice. Njihovo djelovanje ozbiljno ugrožava zdravlje ljudi pa tako World Drug Report (2018)¹⁶ navodi kako je otprilike 450 000 smrti povezano s uporabom droge, a otprilike 31 milijun ljudi razvilo je ovisnost o drogi do te mjere da im je potrebno liječenje. Katalinić i Huskić (2017) navode kako se u posljednjih nekoliko godina u zdravstvenim ustanovama Republike Hrvatske liječi nešto više od 7000 osoba, a raspon godina između osoba na liječenju sve je veći.

Osim što droge ozbiljno ugrožavaju zdravlje ljudi, one imaju i veliki utjecaj na kriminalitet. Kriminalna karijera bavi se povezanošću zlouporabe droga i kriminaliteta, ali i karakteristikama ovisnika o ilegalnim drogama.

Ranije navedene definicije ovisnosti pretpostavljaju gubitak kontrole koji može biti uzročnik činjenju kaznenih djela. Također, osoba koja ima problem s ovisnošću, a nema financijske mogućnosti zadovoljavati svoje potrebe vezane uz ovisnost o drogama može početi činiti kaznena djela kako bi nabavila potrebna sredstva ovisnosti (sekundarni kriminalitet).

Sekundarni kriminalitet veoma je kompleksna pojava koja obuhvaća veliki broj kaznenih djela i prekršaja čija problematika nije dovoljno istaknuta (Kilmer i Hoorens, 2010), a važno je istaknuti i kako je zbog načina vođenja podataka od strane nadležnih institucija veoma teško doći do točnih informacija o sekundarnom kriminalitetu (Doležal i Jandrić Nišević, 2017).

Jednom od najvažnijih sociodemografskih karakteristika za činjenje kaznenih djela pokazala se dob (Blumstein i sur., 1986). Govoreći o dobi, veoma je važno naglasiti kako se zlouporaba droga u ranoj dobi pokazala jednim od najvažnijih čimbenika za sudjelovanje u činjenju kaznenih djela (Blumstein, Cohen, Roth i Visher, 1986). Također, Doležal (2009) naglašava da rani početak kriminalne karijere povećava vjerojatnost da će sudjelovanje u činjenju kaznenih djela biti veće.

Kao što je ranije navedeno ne postoji konsenzus o tome kako definirati početak nečije kriminalne karijere. Za analizu podataka najčešće se uzimaju policijske i sudske statistike. No, jedan od čimbenika o kojem one ovise je definicija dobi kaznene odgovornosti počinitelja. U Republici Hrvatskoj kaznena odgovornost počinje kada osoba napuni 14 godina. No, podaci HZJZ-a koji prikuplja podatke o dobi liječenih osoba neovisno o njihovoj kaznenoj odgovornosti, govore kako ovisnost o drogama u Republici Hrvatskoj, a posljedično i

¹⁶ <https://www.unodc.org/wdr2018/>. Pristupljeno 18. kolovoza 2018.

kriminalna karijera, počinje i ranije. Tako Katalinić i Huskić (2017) navode kako je najmlađa liječena osoba 2016. godine imala je 13 godina, a 2013. godine samo 8 godina (Katalinić i Huskić, 2014).

Analiza podataka DZS-a pokazala je kako zlouporaba droga u Hrvatskoj počinje sa 14. godina, raste u adolescenciji, dostiže svoj vrhunac u dobi od 21. do 24. godine života, a zatim pada. Rizičnim čimbenicima u toj dobi pokazali su se impulzivnost, znatiželja, nedostatak roditeljske privrženosti, zlostavljanje i zanemarivanje u obitelji, loš školski uspjeh, osjećaj inferiornosti, nedostatak samopoštovanja, veliki životni događaji poput prelaska iz osnovne u srednju školu ili iz srednje škole na fakultet, utjecaj vršnjaka, ali i pozitivan stav odraslih o zloupotrebi sredstava ovisnosti.

Sukladno navedenom postavlja se pitanje prevencije zlouporabe droga koje je u Hrvatskoj regulirano kroz Nacionalnu strategiju suzbijanja zlouporabe droga te Nacionalni akcijski plan suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj.

Prateći preventivne strategije koje se provode u Republici Hrvatskoj s preventivnim strategijama proizašlim iz saznanja o kriminalnoj karijeri vidljivo je kako su preventivne strategije usmjerene na opću prevenciju i modificiranje nečije kriminalne karijere koje su vidljive iz ciljeva i zadataka navedenih strategija i akcijskih planova te posebnih programa koji se provode unutar zatvorskog sustava. Onesposobljavanje putem zatvaranja u Republici Hrvatskoj djeluje na selektivnoj razini koja je vidljiva kroz mogućnost izricanja alternativnih sankcija.

Međutim, ciljevima i zadacima postavljenima u skladu sa preventivnim strategijama proizašlim iz saznanja o kriminalnoj karijeri postavlja se pitanje provode li se preventivni programi s populacijom adekvatne dobi.

Govoreći o dobi kao važnom čimbeniku koji utječe na početak kriminalne karijere, postavlja se pitanje u kojoj dobi početi s preventivnim intervencijama. Prateći navedene rizične čimbenike i Međunarodne standarde prevencije zlouporabe droga (UNODC, 2013, 2015)¹⁷ vidljivo je da sa nekolicinom preventivnih strategija treba započeti već u predškolskoj dobi.

¹⁷https://www.unodc.org/documents/prevention/UNODC_2013_2015_international_standards_on_drug_use_prevention_E.pdf Pristupljeno 15. kolovoza 2018.

12. Literatura

- American Psychiatric Association (2017) What is Addiction?, <<https://www.psychiatry.org/patients-families/addiction/what-is-addiction>>. Pristupljeno 23. ožujka 2018.
- Berk, L. (2008). Psihologija cjeloživotnog razvoja (3. izdanje). Jastrebarsko: Naklada SI
- Blumstein, A., Cohen, J., Roth, J.A., Visher, C.A. (1986). *Criminal careers and „Career criminals“*. Washington, D.C.: National Academy Press. „Preuzeto s <https://books.google.hr/books?id=xSYrAAAAYAAJ&printsec=frontcover&dq=criminal+careers+and+career+criminals&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwifubvW7a3bAhWCyaQKHXYClMQ6AEIJTAA#v=onepage&q=criminal%20careers%20and%20career%20criminals&f=false> (13. travanj 2018)“.
- Brame, R., Bushway. S.D., Paternoster, R. (2003). Examining the prevalence of criminal desistance. *Criminology*, 41 (2), 423 – 448.
- Brlas, S. (2011). Terminološki opisni rječnik ovisnosti: Opis važnih termina iz područja ovisnosti o drogama, alkoholizma i problematičnog i patološkog kockanja (prvo izdanje). Virovitica: Zavod za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravske županije. „Preuzeto s http://www.zzjzvpz.hr/hr/sadrzaj/djelatnost/1/publikacije/Terminoloski_opisni_rjecnik_ovisnosti.pdf (25. kolovoz 2018)“.
- Brown, S.A., Brumback, T., Tomlinson, K., Cummins, K., Thompson, W.K., Nagel, B.J., De Bellis, M.D., Hooper, S.R., Clark, D.B., Chung, T., Hasler, B.P., Colrain, I.M., Baker, F.C., Prouty, D., Pfefferbaum, A., Sullivan, E.V., Pohl, K.M., Rohlfing, T., Nichols, N., Chu, W., Tapert, S.F. (2015). The National Consortium on Alcohol and NeuroDevelopment in Adolescence (NCANDA): A Multisite Study of Adolescent Development and Substance Use, *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 76 (6), 895 – 908.
- Center on Addiction (2018) What is Addiction?, <<https://www.centeronaddiction.org/addiction>>. Pristupljeno 23. ožujka 2018.
- Derenčinović, D., Getoš, A. (2008). *Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava*. Zagreb: Pravni fakultet sveučilišta u Zagrebu.

Doležal, D. (2009). Kriminalna karijera. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 30 (2), 1082 – 1107.

Doležal, D., Jandrić Nišević, A. (2017). Mogućnosti i izazovi u istraživanju tržišta ilegalnim drogama. U J. Petrović, G. Jovanić. (ur.), *Anomija društva i posljedice. Druga međunarodna naučna konferencija – društvene devijacije* (473 – 485). Banja Luka: Centar modernih znanja.

Državni zavod za statistiku (2003). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2002* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2004). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2003* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2005). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2004* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2006). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2005* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2007). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2006* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2008). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2007* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2009). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2008* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2010). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2009* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2011). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2010* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2012). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2011* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2013). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2012* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2003). *Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2002* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2004). *Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2003* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2005). *Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2004* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2006). *Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2005* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2007). *Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2006* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2008). *Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2007* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2009). *Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2008* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2010). *Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2009* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2011). *Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2010* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2012). *Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2011* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Državni zavod za statistiku (2013). *Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2012* (statistička izvješća). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama (2018). *Europsko izvješće o drogama 2018.: trendovi i razvoj*. Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije. „Preuzeto s http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001HRN_PDf.pdf (18. kolovoz 2018)“.

Farrington, D.P. (1992). Criminal career research in the United Kingdom. *The British Journal of Criminology*, 32 (4), 521 – 536.

Farrington, D.P. (2005). *Integrated Developmental and Life-course Theories of Offending*. New Jersey: Transaction Publishers. „Preuzeto s https://books.google.hr/books?id=0iExDwAAQBAJ&pg=PT26&lpg=PT26&dq=key+dlc+issues+to+be+addressed&source=bl&ots=juJNWi4T_e&sig=nwn4EIXaJx-3rIMsqsaGTMVhNI0&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjzi42di7HbAhUMKpoKHZf8D3IQ6AEIPDAC#v=onepage&q=key%20dlc%20issues%20to%20be%20addressed&f=false (5. svibanj 2018)“.

Farrington, D.P., Ttofi, M.M. (2014). Developmental and Life-Course Theories of Offending. U J. Morizot, L. Kazemian (ur.), *The Development of Criminal and Antisocial Behavior: Theory, Research and Practical Applications* (1 – 16). Springer. „Preuzeto s: <https://books.google.hr/books?id=08SoBQAAQBAJ&pg=PR7&lpg=PR7&dq=Understanding+Criminal+and+Antisocial+Behavior+Within+a+Developmental+and+Multidisciplinary+Perspective&source=bl&ots=pTWJINQwzc&sig=5AMmdcUU8XoeoGfSgD64SCatdJc&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwiDoMeQ7PvcAhUIb1AKHf43DEgQ6AEwBnoECAMQAQ#v=onepage&q=age%20crime&f=false> (27. lipanj 2018)“.

Farrington, D.P., Ttofi, M.M., Crago, R.V., Coid, J.W. (2014). Prevalence, frequency, onset, desistance and criminal career duration in self-reports compared with official records. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 24, 241 – 253.

Hrvatski jezični portal (2018) Karijera, <<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>>. Pristupljeno 13. travnja 2018.

Katalinić, D., Huskić, A., Mayer, D. (2013). *Izvešće o osobama liječenim zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2012. godini*. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo.

Katalinić, D., Huskić, A. (2014). *Izvešće o osobama liječenim zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2013. godini*. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo.

Katalinić, D., Huskić, A. (2015). *Izvešće o osobama liječenim zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2014. godini*. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo.

Katalinić, D., Huskić, A. (2016). *Izvešće o osobama liječenim zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2015. godini*. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo.

Katalinić, D., Huskić, A. (2017). *Izvešće o osobama liječenim zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2016. godini*. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo.

Kazneni zakon. *Narodne novine*, 110/1997, 27/1998, 129/2000, 51/2001, 111/2003, 105/2004, 84/2005, 71/2006, 110/2007, 152/2008, 57/2011.

Kazneni zakon. *Narodne novine*, 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017.

Kilmer, B., Hoorens, S. (2010). *Understanding illicit drug markets, supply reduction efforts, and drug-related crime in the European Union*. The RAND Corporation, Europe.

Klarić, D. (2007). Današnji trendovi kriminala u svezi sa zloporabom droga i važne karakteristike kriminalističkometodičkog pristupa u suzbijanju. *Policija i sigurnost*, 17 (3 – 4), 219 – 242.

Knez, M. (2014). Psihosocijalne determinante ovisnosti o drogama (Diplomski rad). Sveučilište J.J. Strossmayera Osijek, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, Osijek.

Loeber, R., Farrington, D.P., Petechuk, D. (2014). From Juvenile Delinquency to Young Adult Offending, <<https://www.nij.gov/topics/crime/Pages/delinquency-to-adult-offending.aspx>>. Pristupljeno 17. kolovoza 2018.

Maloić, S., Mažar, A., Jandrić Nišević, A. (2013). Zloupotreba droga – pristupi, paradigme i načini rada u okviru probacije. *Ljetopis socijalnog rada*, 20 (3), 481 – 508.

Marić, I. (2015). Konformizam u adolescenciji (Završni rad). Sveučilište J.J. Strossmayera Osijek, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, Osijek.

Milivojević, L. (2008). Suzbijanja nezakonite trgovine opojnim drogama na međunarodnom planu s osvrtom na hrvatsko kazнено zakonodavstvo. *Policija i sigurnost*, 18 (1), 49 – 64.

Milivojević Antoliš, L. (2012). Pogled u novi Kazneni zakon Republike Hrvatske i njegove pojedine značajnije promjene. *Policija i sigurnost*, 21 (2), 374 – 384.

Ministarstvo pravosuđa (2018). Uprava za zatvorski sustav – Sektor tretmana. <<https://pravosudje.gov.hr/vijesti/uprava-za-zatvorski-sustav-sektor-tretmana/14279>>.

Pristupljeno 25. kolovoza 2018.

Moffit, T.E. (1993). Adolescence Limited and Life-Course Persistent Antisocial Behavior: A Developmental Taxonomy. *Psychological Review*, 100 (4), 674 – 701.

- Morizot, J., Kazemian, L. (2014). Introduction: Understanding Criminal and Antisocial Behavior Within a Developmental and Multidisciplinary Perspective. U. J. Morizot, L. Kazemian (ur.), *The Development of Criminal and Antisocial Behavior: Theory, Research and Practical Applications* (1 – 16). Springer. „Preuzeto s: <https://books.google.hr/books?id=08SoBQAAQBAJ&pg=PR7&lpg=PR7&dq=Understanding+Criminal+and+Antisocial+Behavior+Within+a+Developmental+and+Multidisciplinary+Perspective&source=bl&ots=pTWJINQwzc&sig=5AMmdcUU8XoeoGfSgD64SCatdJc&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwiDoMeQ7PvcAhUIb1AKHf43DEgQ6AEwBnoECAMQAQ#v=onepage&q=age%20crime&f=false> (27. lipanj 2018)“.
- Nelson, S.E., Van Ryzin, M.J., Dishion, T.J. (2015). Alcohol, marijuana, and tobacco use trajectories from age 12 to 24 years: Demographic correlates and young adult substance use problems. *Development and Psychopathology*, 27 (1), 253 – 277.
- Ostojić, L. (2017). Alternativne sankcije (Diplomski rad). Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, Zagreb.
- Petković, Ž. (2009). Fenomenologija zlouporabe droga u republici hrvatskoj s osvrtom na trenutnu situaciju u svijetu. *Kriminologija i socijalna integracija*, 17 (2), 1 – 138.
- Pilatti, A., Read, J.P., Pautassi, R.M. (2017). ELSA 2016 Cohort: Alcohol, Tobacco, and Marijuana Use and Their Association with Age of Drug Use Onset, Risk Perception, and Social Norms in Argentinean College Freshmen, *Frontiers in Psychology*, <<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2017.01452/full>>. Pristupljeno 10. kolovoza 2018.
- Piquero, A.R., Farrington, D.P., Blumstein, A. (2003). The Criminal Career Paradigm. *Crime and Justice*, 30, 359 – 506.
- Piquero, A.R., Farrington, D.P., Blumstein, A. (2007). *Key Issues in Criminal Career Research: New Analyses of the Cambridge Study in Delinquent Development*. New York, NY: Cambridge University Press. „Preuzeto s: https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=OPnXXkrmJA0C&oi=fnd&pg=PR9&dq=criminal+career+prevention&ots=NC_TgKjS1Q&sig=an00j6qaOOiDMXFwtCIukouIwNo&redir_esc=y#v=onepage&q=drugs&f=false (25. kolovoz 2018)“.

Piquero, A.R., Leeper Piquero, N, Terry, K.J., Youstin, T., Nobles, M. (2008). Uncollaring the Criminal: Understanding Criminal Careers of Criminal Clerics. *Criminal Justice and Behaviour*, 35 (5), 583 – 559.

Powell, M.A. (2011). A Comprehensive Analysis of the Drug-Crime Relationship. (Research paper). Southern Illinois University, Carbondale.

Ricijaš, N., Jeđud Borić, I., Lotar Rihtarić, M., Miroslavljević, A. (2014) *Pojačana briga i nadzor iz perspektive mladih i voditelja mjere*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

Riordan, K. (2017). The connection between drug use and crime in Western Australia (Doktorski rad). Edith Cowan University, School of Arts and Humanities, Perth.

Singer, M., Kovčo Vukadin, I., Cajner Mraović, I. (2002). *Kriminologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus: Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet sveučilišta u Zagrebu.

Telebak, D., Sibinčić, S., Babić, N.V., Lučić, N. (2017). Upotreba psihoaktivnih supstanci u adolescenciji, *Biomedicinska istraživanja*, 8 (2), 165 – 171.

United Nations Office on Drugs and Crime (2013, 2015). International Standards on Drug Use Prevention,

<https://www.unodc.org/documents/prevention/UNODC_2013_2015_international_standards_on_drug_use_prevention_E.pdf> Pristupljeno 15. kolovoza 2018.

Ured za suzbijanje zlouporabe droga (2018) Amfetamini,

<<https://drogeiovisnosti.gov.hr/djelokrug/ovisnosti-i-vezane-teme/droge-i-ovisnost/vrste-droga/amfetamini/1019>>. Pristupljeno 19. ožujka 2018.

Ured za suzbijanje zlouporabe droga (2018) Dokumenti

<<https://drogeiovisnosti.gov.hr/dokumenti/10>>. Pristupljeno 15. svibnja 2018.

Ured za suzbijanje zlouporabe droga (2018) Ecstasy (MDMA),

<<https://drogeiovisnosti.gov.hr/djelokrug/ovisnosti-i-vezane-teme/droge-i-ovisnost/vrste-droga/ecstasy-mdma/107>>. Pristupljeno 19. ožujka 2018.

Ured za suzbijanje zlouporabe droga (2018) Heroin,

<<https://drogeiovisnosti.gov.hr/djelokrug/ovisnosti-i-vezane-teme/droge-i-ovisnost/vrste-droga/heroin/1010>>. Pristupljeno 19. ožujka 2018.

Ured za suzbijanje zlouporabe droga (2018) Kokain, <<https://drogeiovisnosti.gov.hr/djelokrug/ovisnosti-i-vezane-teme/droge-i-ovisnost/vrste-droga/kokain/1009>>. Pristupljeno 19. ožujka 2018.

Ured za suzbijanje zlouporabe droga (2015) Letak za roditelje, <https://drogeiovisnosti.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Promo%20materijali%20i%20publikacije/letak_za_roditelje.pdf>. Pristupljeno 23. ožujka 2018.

Ured za suzbijanje zlouporabe droga (2018) Marihuana/Kanabis, <<https://drogeiovisnosti.gov.hr/djelokrug/ovisnosti-i-vezane-teme/droge-i-ovisnost/vrste-droga/marihuana-kanabis/1013>>. Pristupljeno 19. ožujka 2018.

Ured za suzbijanje zlouporabe droga (2012). *Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2012. do 2017. godine*. Zagreb: Ured za suzbijanje zlouporabe droga.

Ured za suzbijanje zlouporabe droga (2015). *Nacionalni akcijski plan suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. do 2017.* Zagreb: Ured za suzbijanje zlouporabe droga.

United Nations Office on Drugs and Crime (2018). World Drug Report, <<https://www.unodc.org/wdr2018/>>. Pristupljeno 18. kolovoza 2018.

Vold, G.B., Bernard, T.J., Snipes, J.B. (2002). *Theoretical Criminology*. New York: Oxford University Press.

Zakon o suzbijanju zlouporabe droga. *Narodne novine*, 107/2001, 87/2002, 40/2007, 84/2011.

Zakon o suzbijanju zlouporabe droga. *Zakon.hr*, 80/2013

Zrilić, M. (2016). Sintetske droge - nove psihoaktivne supstance u rukama djece, *XXXIII seminar - Zbornik radova za medicinske sestre*. (86 – 90). Split, Hrvatska proljetna pedijatrijska škola.

13. Prilozi

Tablica 1. Ukupan broj liječenih osoba od zlouporabe droga u razdoblju od 2000. do 2016. godine

	Ukupan broj liječenih osoba	Osobe liječene zbog zlouporabe opijata	Osobe liječene zbog zlouporabe ostalih droga
2000. godina	3899	2520	1379
2001. godina	5320	3067	2253
2002. godina	5811	4061	1750
2003. godina	5678	4087	1591
2004. godina	5768	4163	1605
2005. godina	6668	4867	1801
2006. godina	7427	5611	1816
2007. godina	7464	5703	1761
2008. godina	7506	5832	1674
2009. godina	7733	6251	1482
2010. godina	7550	6175	1375
2011. godina	7665	6198	1467
2012. godina	7855	6357	1498
2013. godina	7857	6315	1524
2014. godina	7812	6241	1571
2015. godina	7533	6123	1411
2016. godina	7106	5953	1153

(Katalinić i Huskić, 2017)

Tablica 2. Osobe liječene zbog zlouporabe droga 2016. godine i njihovi sadašnji sudski problemi

	Ovisnici o opijatima	Ovisnici o ostalim drogama
Započeta istraga	51	21
Sudski proces u tijeku	286	225
Pod uvjetnom kaznom	312	167
Očekuje izvršenje kazne	103	24
Nalazi se u pritvoru	8	0
Nalazi se u zatvoru	46	8
Nepoznato	71	124

(Katalinić i Huskić, 2017)

Tablica 3. Ukupan broj prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom" u razdoblju od 2002. do 2012. godine

	Prijavljeni	Optuženi	Osuđeni
2002. godina	703	315	266
2003. godina	649	275	230
2004. godina	476	228	190
2005. godina	409	173	140
2006. godina	411	178	136
2007. godina	317	162	131
2008. godina	214	120	100
2009. godina	188	59	48
2010. godina	257	73	58
2011. godina	299	58	47
2012. godina	319	64	52

(DZS, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)

Tablica 4. Ukupan broj prijavljenih, optuženih i osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom" u razdoblju od 2002. do 2012. godine

	Prijavljeni	Optuženi	Osuđeni
2002. godina	5553	3707	3138
2003. godina	5264	4184	3670
2004. godina	5810	4666	4161
2005. godina	6005	4238	3745
2006. godina	6253	4608	4113
2007. godina	6155	4393	4018
2008. godina	5751	3917	3507
2009. godina	5141	3420	3079
2010. godina	5185	2939	2563
2011. godina	5587	3050	2598
2012. godina	4546	2107	1862

(DZS, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)

Tablica 5. Ukupan broj osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenog djela "Zloupotreba opojnih droga" (članak 173., stavak 1) u razdoblju od 2002. do 2012. godine

	Osuđeni maloljetni počinitelji
2002. godina	264
2003. godina	227
2004. godina	107
2005. godina	74
2006. godina	72
2007. godina	66
2008. godina	61
2009. godina	23
2010. godina	27
2011. godina	25
2012. godina	28

(DZS, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)

Tablica 6. Ukupan broj osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom" u razdoblju od 2002. do 2012. godine

	Osuđeni punoljetni počinitelji
2002. godina	3138
2003. godina	3670
2004. godina	4161
2005. godina	3745
2006. godina	4113
2007. godina	4018
2008. godina	3507
2009. godina	3079
2010. godina	2563
2011. godina	2598
2012. godina	1862

(DZS, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)

Tablica 7. Prosječan broj osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenog djela "Zloupotreba opojnih droga" (članak 173., stavak 1) po dobnim skupinama u razdoblju od 2002. do 2012. godine

	14 godina	15 godina	16 godina	17 godina	Ukupno
2002. godina	11	35	98	120	264
2003. godina	16	36	68	107	227
2004. godina	4	11	32	60	107
2005. godina	1	9	20	44	74
2006. godina	2	9	17	44	72
2007. godina	2	8	21	35	66
2008. godina	2	9	22	28	61
2009. godina	0	0	8	15	23
2010. godina	3	5	4	15	27
2011. godina	0	3	8	14	25
2012. godina	0	3	11	14	28
Prosjek	3,73	11,64	28,09	45,09	

(DZS, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)

Tablica 8. Prosječan broj osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela "Protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom" po dobnim skupinama u razdoblju od 2002. do 2012. godine

	18 – 20 godina	21 – 24 godine	25 – 29 godina	30 – 39 godina	40 – 49 godina	50 – 59 godina	60 i više godina	Nepoznato	Ukupno
2002. godina	727	1169	656	408	109	16	6	47	3138
2003. godina	858	1389	743	490	104	19	5	62	3670
2004. godina	943	1483	871	536	147	47	39	95	4161
2005. godina	734	1385	817	524	153	40	17	75	3745
2006. godina	709	1425	971	684	173	55	22	74	4113
2007. godina	651	1235	1007	739	233	52	20	81	4018
2008. godina	557	1087	847	645	216	59	15	81	3507
2009. godina	429	764	810	730	223	46	16	61	3079
2010. godina	302	564	683	682	203	51	25	53	2563
2011. godina	261	648	567	674	241	103	56	48	2598
2012. godina	183	385	455	525	206	56	24	28	1862
Prosjek	577,64	1048,55	766,09	604,18	182,55	49,45	22,27	64,09	

(DZS, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)